

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

מקראות גדולות - תרי עשר

חגי

עם ח"י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

873

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק

א בשנת שתיים לדריוש המלך בחדש השני ביום

א בשנת פרסין לדריוש
מלךא בירקא
שתיקאה ביוקא חד
לירקא הנה פתגם

רשי

א (א) בשנת שתיים לדריוש. הוא לריוש מלך פרס סהיה (א) בשנת שתיים לדריוש. הוא כורש הוא דריוש וכן אכן עורא

א (ב) בשנת. זה לריוש הפרסי שאמרו קדמונינו ז"ל אחר שבטלו הבגין צרי יהודה סתחלת מלכות אחשורוש כי כשעלו מן הגולה לא שלכו לתרבות ירושלים שבעים שנה אלא מצודת דוד

א (ג) בשנת שתיים לדריוש. סוף דריוש מן לחסודש ענתן. א (ד) פחת. שלום ומושל כמו פחות ומגיס (ימקולל כ"ג) :

פתיחה לספר חגי

חגי הנביא האמ גביאות גינאגמ קאה דעם אז עם אזי אנועק גינאגנין זיבעציג יאדך פון חורבן ירושלים. דאס מלכות בקל אזי בקמל גינארין. אונ דיא ישראל נענין גינען אונקער דער האנד פון דיא מלכי מדי ופרס. אין דער צייט האמ גיקיניגט אין שושן הבירה דער מלך דריוש בן אחשורוש. אטייל נאגין ער אזי גינען דער זיהן פון אסתר המלכה. ער האמ גיהייסין צוריק בויען דאס בית המקדש אין ירושלים אונ דיא ישראל האבין ניט גיוואלט בויען נוייל זיי האבין מורא גיהאמ קאמער נועלין די שונאים עם נוייקער קרוב מאבין. עם אזי אקער שוין גיקומען דיא צייט דיא ישראל זאלין אויס גיליינט נוערין פון גלות. אונ נאמ האמ גיוואלט דיא ישראל צוריק ברענגין קיין ארץ ישראל. אזי גיקומען דיא גבואה צוא חגי הנביא ער זאל נאגין צוא זרובבל דאס אייניקיל פון יכניה מלך יהודה ער אזי גינען איין פחה אין לאנד יהודה. אונ צוא יהושע דער זיהן פון יהוצדק כהן גדול. אזי זיא זאלין בויען דאס בית המקדש. נארין עם אזי שוין גיקומען דיא צייט דאס דיא ישראל זאלין צוריק נוערין א פאלק אונ זאלין זיך צוריק ביי נעצין אין ארץ ישראל.

פירוש ע"פ

א (א) בשנת שתיים לדריוש המלך אין ארבערין יאר זעקסטין חודש דס אזי אלול אין ערשטין מאג אין חודש הנה דבר הי גבר פני הנה אזי גינען נאמס בייך צוא דריוש המלך בחדש השני אין דורך

**אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְהוָה בְּיַד־חֲנִי
הַנְּבִיא אֶל־זַרְבָּבֶל בֶּן־שַׁאֲלֻמְאֵל פֶּתַח
יְהוּדָה וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל לֵאמֹר: י כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת לֵאמֹר הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֵאעֲתִי**

נְבוּאָה מִן־קִדְמוֹת יְיָ בְּיַד
חֲנִי נְבִיא לְפָנֶיךָ זָרְבָבֶל
בֶּן־שַׁאֲלֻמְאֵל רַב־בַּיִת
יְהוּדָה וְלִקְדוֹשׁ
וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק
כֹּהֵן־גָּדוֹל רַב־בַּיִת לְמִיָּמֶיךָ:
כִּי־בָרַךְ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
לְמִיָּמֶיךָ עֲמִיד הָרִבּוּ
אֲמַרְיוֹ עַד־כַּעֲשֵׂה לֵאמֹר
עַד־כִּי־יִהְיֶה מִקְרָאָה דְבִי

רשי

מור"י קרא

אחר החשורום ומלינו במדש ויקרא רבה שכנה של
אסתר היה וכינוי כורש הראשון עליו זרובבל ויהושע הכהן
מזבל לירובלים כרשיון כורש שאמר (עורף ח') מי כלל
עמו וגו' ועמדו לרי יהודה וכנימין ושלחו אגרותיהם
לכורש לננות לבטל מלאכת בית המקדש שהחילו (וזה
ובעלטה) מיום ההוא בטלו כמפורש (בעורף ד') בלדין
בטילת עבדות בית אלהה וגו' ובטלה ג' שנים שמתוך
כורש וי"ד שנים של החשורום וסנה הראשונה של דריוש
כנו ובטת כ' נאמרה נבואה זו לחגי לזרובבל להחזיר ולבנות
במלאכה ולא ייראו כי לא יבטלו העכו"ם שהקדוש ברוך
על ידוהם בראשונה סבורים הם שלא אקיים את דברי

אסתר. ובשנה שנייה למלכו בחדש הישי הוא חדש אולול
בראש החדש היה דבר ה' ביד חגי הנביא אל זרובבל בן
שאלתאל פתח יהודה ואל יהושע הכהן הגדול
לאמר. ואמר להם על מה רובבתם עין וכונו הבית.
שכונת שתיים לדריוש בן אסתר שלטו שבעים שנה לחרבות
ירושלים ואו בא עת להבנות בית ה': (ב) כה אמר ה' צבאות
לאמר העם הזה אכרו לא עת בא עת בית ה' להבנות. שאם
בשביעית העת אוכר שנבנה אותו. כבר בא העת כישי דריוש
דוראשון שוכננהרג בלשצר ומלך דריוש אחזרו באותו הפרק
ובאותו חכם שלטו השבעים שנה. כמו שנבא רימיה לב מלאות
לבבל שבעים שנה אסקוד אתכם. ותדע שכן שהרי נבוכדנצר
מלך ס"ה שנה ואילך מרודך ב"ג ובלשצר ב' ובשנה שלישית
הוא ילליס: (ב) העם הזה אמרו. לפי שפעלו הוויכיהם

אבן רצי

רד"ק

שהוא בן אסתר המלכה אמר רצי משה כי בחדש
תחלת המדש ככל מקום ואם כן למה כתב ביום אחד
למדש והוא זרובבל בן רפיה אחי שלחמאל מצני יכניה
ובעבור שנדלו דודו שלחמאל קראו על שמו כנו כמו ויהי
לה לכן וככה ואלה שני מיכל בת שאול כי לא היה לה
ולד רק גדלה אחות ויהוצדק אחי יהושע היה כהן גדול לבית
ראשון כאשר נרפך כי כן כתוב על כן ירש כנו מעלתו בלאת
ישראל מגלות ככל על כן לא שמו עורף דודו ככהוה
גדולה בימי יהושע גם בימי כנו ככתוב בעורף עורף:
(כ) כה. עת בא עת. כדך וחגי אלה חגי בא:

למלכות נבוכדנצר ו"ש לפי מלאת לבבל שבעים שנה אסקוד
אתכם והע לא עמדו בנולה אלא ג' שנה כי בישיע י"ח למלך
נבוכדנצר גלו אותה פקודה שששה כורש לא היתה שלובה כי
כורש לא מלך אלא ג' שנים מקדושה ובהחלה מלכות אחשוורוש
כהכו ששנה ובשל הבנין עד שנת שתיים לדריוש מלך פרס ואו
שלטו לחרבת ירושלים שבעים שנה כי אותם י"ח שנת שחזרו
וכש'שלטו לחרבת ירושלים שבעים שנה הגיע זמן בנין הבית
ואו באה הנבואה אלחגי: שהיה בירושלים לעורר זרובבל לבנות
הבית כי היו מתעצלים מפני השנאים שהיו משיבתיים סלאתכם
אלה השנים ולא עוררה אותם רחוק עד עתה לפי שלא נשלם
הבנין כי לא מלאו לחרבת ירושלים שבעים שנה עד עתה וכן
אמר בעורף אלהה חגי נבואה חזריה בן עזרא נבואה על
יהודאי די ביהודה וברושם בשום אלהי ישראל עליהן: אל
זרובבל בן שאלתאל. ברנעה האלק החובבל לא היה בן שאלתאל אלא
הימים ובני בניו חרי הם ככנים וזכר שאלתאל אולי היה כבוד
פתח יהודה. מלרע והוא סוכן כן פחה ופי' שלים או מושל כי לא
רובם ובית השמונאי והורדם שמשלו לא היה משכם יהודה: ואל
כמ"ש בדברי הימים והיוצדק הלך בגלות לא את יהודה וירושלים
בד' נבוכדנצר והיה אחי עזרא ושניהם היו בני שריה
ויהושע בנו עתה עם זרובבל ועזרא לא עלה עת מלאת לחרבת
אזכרים חנום אל זרובבל ואל יהושע: (ג) כה אמר ה'. לאמר. מציורה דוד

כמות לבנות הבית אחר שפעלו מהבנין בימי כורש כמ"ש כנולד:
בן שאלתאל. כן פתח בן שלחמאל היה כמ"ש בדברי הימים

משלי חכמים
כֹּה אָמַר ה' וְגו' לֹא עָתָה בָּאת בֵּית ה' לְהִקְבֹּט. פֶּאֶר נֹאֵם
שְׁפִיטִים צְרוּיִם קִאֲהֵל לֹא עָתָה בָּאת. דִּי צִיִּים אִיִּו גִּימְקִיָּן.
דִּיא צִיִּים דִּיא שְׁמִיב מִן־הַקְּבִי' וְאֵל נְקֻבָּתֵם וְעִירִין. עָם קָעֵן
דָּאָה שְׁפִיִין אִיִּו פִּסְקֵל לֹא עָתָה בָּאת ה' לְהִקְבֹּט. דִּי צִיִּים אִיִּו
נֶאֱדָה גִּימְקִיָּן דִּיא שְׁמִיב מִן־הַקְּבִי' וְאֵל גִּימְקִיָּתֵם וְעִירִין.
נֶאֱדָה דְעֵר עֲגִין אִיִּו קְשֵׁל אֲשֶׁרְךָ אִיִּו אִקְאֵהֵל גִּימְקִיָּתֵם צוֹ אֲרַעֲסֵם
כִּיָּאן אִיִּו הָאֵם גִּימְקִיָּתֵם צוֹא אִיִּו אִיִּו הָאֵם אֲנִימְקֵן שׁוֹרֵד פֶּאֶר
דִּיִּין סִאָקְסֵר. הָאֵם דְעֵר אֲרַעֲס מִאֵן גִּימְקִיָּתֵם צוֹם שְׁרָךְ אִיִּו
וְעַל נֶאֱדָה מִיִּין שְׁרָךְ סִאָקֵן מִיִּם מִיִּין סִאָקְסֵר. שְׁרָקֵן אִיִּו הָאֵם
דְעֵר שְׁרָקֵן פֶּאֶר וְהָאֵם וְיִלְמִסוּ גִימְקִיָּתֵם אֲשִׁירְדֵם מִיִּין דִּיִּין
סִאָקְסֵר. הָאֵם דְעֵר אֲרַעֲס מִאֵן גִּימְקִיָּתֵם וְעִירִין צְרוּיִם וְאִיִּו וְעַל

(א) ג' וזני כניס הם ככנים: (ב) לא עת בא. כ"ל הם
אזכרים עדיין לא כל העם לבנות הבית הנס לא כן סוף כי טפה
פירוש ע"מ
דורך חגי הנביא צו זרובבל בן שאלתאל דר האר
פון שקמ יהודה אונ צו יהושע בן יהוצדק דר פתח
גדול צו זאגין דם זיי זאלין ויודער גיין בויען דעם
בית המקדש דען גאט וועט זיי שון העלפין ונייר
די זיבעציג יאר פון חורבן ירושלים וענין שון אום
גינאנגן: (ב) אונ אזוי האט חגי גינאנט כה אפר ח'
צבאות לאמר אזו הם גינאנט גאט דר האר איקר אלי
חילולת צוא זאגין העם זי אכרי דאס דאווע פאלק
ישראל האבין גינאנט עם איז נאך גיט גיקומן די
צייט דם קען זאך בויען דעם בית המקדש ונייר עם
פיינט פון די ישראל דרום: זאג דוא נביא צוא זיי עת
בית

בְּאֵת־בֵּית־יְהוָה לְהַבְנֹת: יוֹהֵי־דְבַר־
יְהוָה בְּיַד־חַיֵּי הַנְּבִיא לְאָמַר: י הַעַת
לְכֶם אַתֶּם לְשֶׁבֶת בְּבֵתֵיכֶם סְפוּנִים
וְהַבֵּית הַזֶּה חָרַב: י וְעַתָּה כֹּה אָמַר

לְאֵת־בֵּית־יְהוָה
 פִּתְחֶם נְבִיאָה מִן־קֶדֶם
 יוֹ בְּיַד־חַיֵּי־נְבִיא לְכַתְּבָר:
 י הַקְּבִיץ קָשֶׁר לְכוּן
 דְּאֵהָיו יִתְּבִין בְּבִטְוִיא
 די סְטָלִין בְּנִסְרֵי
 אֲרֻזָּא וּבֵית מְקֻדְשָׁא
 הַבִּין חֲרִיב: י הַקְּעִן
 רִשִׁי

מהר"י קרא

לסלכו נהרגו. הרי שבעים שנה לכלל מיום ששלך נבוכדנצר והרי שבעים שנה חסר אחת למיום שבבש את יהויקים ועוד שנה אחת לכלל דורש עמד ודריש שליטת לאהיה שנה שנהרר בה בלשצר שהוא פתח שלש שנים מקיפציה ואו עלו מלכות בכל ובשנה פתח לכווש סלך פרס כללות דבר ה' כפי ודמות העיר ה' את רוח כורש סלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם בביתו לאמר מי בכם מכל עמו יהי ה' אלהיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה ויאן בת בית ה' אלהי ישראל וגו'. ובשנת השמד היו עם הארץ סרפיים ידו יהודה ויעצום להפך עצתם כל ימי כורש סלך פרס ועד מלכות דריש סלך פרס. ובמלכות אחשורוש בהחלת מלכותו כתבו שפנה על יהודה וירושלים כען ידוע ליהוי ולבלא די הן קרוא דך התבאנא ושוריא ישתבללין מנרא בלו והלך לא נתחנן ובפלת מלאכת בית המקדש באתה שלשניה ולכן אמרו עששו לחני את עת

כאמרתו לפי מלאת להרבות ירושלים שבעים שנה ולא יבא עד עת ביתי להבנות אמור להם שצאה עתה העת אבל עת הראשונה לא היתה אלא לקודם למלכות תחילת מלכות צבל שבעים שנה וכן היתה לפרס כעשים נפיקו לעלות על פי כורש אבל צנין הבית נתלה בהרבות ירושלים שצוימי צדקיהו שהיו מחזיר י"ח שנה למלכות צבל כדאמר מר גלו כשמועה שערגלו תשעה עשר ועתה מלאו כשמועה גשמה: (ד) העת רכב. לשון תימא לכך נקוד ה"ל כפת"ה: ספונים. מכוסים בנסרי ארוזים כמו (מלכים א' ו') ויספון את הבית וספון בלרוז (שם ז') וכן תרגם יונתן הכדון כשר לכוון דלתון ויתבין כתיבתי די מעללין בנסרה דלרוז

בא עת בית ה' להבנות. שכבר בא עתו להבנות בימי דרויש הראשון ובינו יסודו ובסלותו עם הארץ לבנותו והיה זה באול שתי מקדוה שבשני כדומים. כדבר אהר אומר לפי מלאות לכלל שבעים שנה אפקד אתכם. וזו הפקידה כלל וזה חלק כי אם להחלות מלכות צבל אלא עת הלבנו בית ה' לא בא עד שנעבר י"ח שנה שבא דרויש בן אסתר ונבנה בית המקדש. לשון כשהתחילו לסודו בתחלת המלכות המלכות ולא בואהו לפי שלא היה נתינו לבנות באתרוסן כשתתנו ויאהר פקידה שאלך ל"פ מלאות ירושלים שבעים שנה אפקד אתכם. פקידה זו שיכנו חרבות ירושלים. ואילו הן שבעים שנה לחרבות ירושלים. מ"ה סלך נבוכדנצר. סוף ספר י"ח שנה ששלך כפי חורבן הבית נשאר כ"ו ששלך אחר חורבן. ואילו מוקדם סלך כ"ג הרי חששים שנה. בלשצר ב' ודרויש אחריו ג' אחשורוש י"ד הרי שבעים שנה חסר אחת. ודרויש בנו השולך שנה אחת שהיו שבעים סלאים. ובשנה שניה למלכותו נבנה בית המקדש ואז היה עת בית ה' להבנות: (ד) העת לכם אתם לשבת בבתיכם ספונים. אתם אימרים אין עוד עת לבנות ביתי שאשכ בו. אבל לכם הוא עת לשבת בבתיכם ספונים:

אבן עזרא

(ג) וידוי. לאמר. במקום הזה לאמר לעם הזה מה שאין כן בחזרה כי וידבר הסם אל משה לאמר פירושו דבר למשה לאמר לו הענין על כן אחריו דבר אל בני ישראל ואמרת לאמר: (ד) העת. לבנות ולשבת בבתי ספונים כמו וספון בלרוז: (ה) ועתה. דרכיכם. בצריכי העולם:

וכשראה אלא יתבין שאל היה מתעוררים מעצמם ואל היה כי הגבואה הראשונה אשר לו והבשר ואל היושע עת ההיא שפורח והיא לשאלה אשר אתם שאומרים שלא הגיע עת להבנות הנה חרב הסוב הוא זה הלא הבושר מזה: ספונים.

מצודת דוד

כא עת בית ה' לבנותו נבנה כי כבר נבנו ע"י שנה סלג' וימי כתי"ש בסוף מלכות צ' עמלקן כתיב דרוזם: (ד) הנה לכם. י' רק נבד לכם בא עת צלחם פתחי' בבתיכם הספונים ומכוסי פירוש ע"מ

בא עת בית ה' גם אין היינט וינקמן די ציימ דם נאטם הוא ואל גירוש ווערן נוארין עם איז נאר נגדר גינארין אז ירושלים זאל זיין חרוב ויפצעין זאָהר אונ היינט וענין שוין די ויפצעין נאר אום גינאנגין דרום גייט היינט אויף צו בווען דעם פיה המקדש אונ נאטם וועט אייך העלפין דרינגען: (ג) ויהי דבר ה' ביד חגי הנביא לאמר אונ עם איז גינען נאטם בייך דורך חגי הנביא צו זאגין צו די וישראל: (ד) הנה לכם אתם לישבת בבתיכם ספונים אויך רען היינט די צייט צוא אייך צו ויצין אין איינערע היינער נואם זענען ברעקט מיט ברעקער ותפית הנה חרב אונ דך פיה המקדש זאל זיין חרוב: (ה) ועתה כה אפר ה' צבאות אונ היינט האטם אזו גינאנטם נאטם דער האר איינער

רד"ק

השנים שעברו נאשוו העם מבנין הבית והיו אומרים עדיין לא הגיע עת הבנין אה על פי שהיו יודעים ששלמו שבעים שנה לחרבת הבית כשנת שתיים לירושל והיה להם לדעת כי לא לחנם העלה השם מהנולה אמפי' לאמר אפר להם הנביא עדיין היה להם להחיל מעצמם ולהתעורר על הדבר כי היו רואים כי מעשיהם לא היו באים להם על הנכונה כמיש' ורעתם הרבה וגו' והיה להם לדעת כי זה ענינם של שהיו נושאים מבנין הבית

ביר חגי הנביא: (ג) ויהי דבר ה' דבר ה' הנה לעם ביד חגי והנבואה הוואת השנית אמת ולא אמרם לעם: (ד) העת לכם אתם לישבת בבתיכם ספונים. מקדשים וכן חלקת מדינת ספון וספון בארו: (ה) ועתה. על

מצודת דוד

(ד) ספונים. ענין חקקה הכספי' כמו וספון בלרוז (ויקניס במקדשות וכסית הנה יספון חרב ככסיה כתיבתי: (ה) שימו לבבכם. משלי חכמים

אייך פיס איך נאך. קיין שידוך סאקין. איין סאקל נוייל יוא איז נאך יונג עס איז נאך גיט די צייט צו אשידוך סאקין מיט איך. דאס צווייטע צוא אשידוך. דאך פסון פול געלם אונ איך האב נאך גיט און פול געלם וויא פסון דאך צו אשידוך. איך וועל ביסלנאנוויי וזאקלין געלם פון עס וועט קאקען די צייט צוא איך תמונה וועל איין האבין אונגעזאמלישע געלם צוא אייך שידוך. דאס וועלברעך איז דא גינען פייא דיא יודין. ויזא האבין גיט געקענט ברעקענען ווען ענדיגט יוד איך ויפצעין יאר פון גלות ככל. דריבער האבין ויזא ערשטונס בואה נעראם סאקען וועקן נאך ריא ויפצעין זאָהר גיט דריבער. דריבער האבין ויזא גינאנטם דריבער לא עת בא סאקען איז נאך גיט געקעקען דיא צייט מיר זאקן איינפנעניגן ווערן פון ככל. נאך האבין דיא יודין געסראקס סאקער וועקן מיר גיט וועקט פון אונגעקום וועקן זאל אפתייט ביקעט גיקאקס ווערן צוא אפתייט

אלע חטילות שימו נאָכטעם פון ברויךס בראט איינערע דריבער.

יְהוָה צְבָאוֹת שִׁמּוֹ לְבַבְכֶם עַל־
דְּרִיכֵיכֶם: וְזַרְעֹתֶם הַרְבֵּה וְהָבֵא
מַעַט אֲכוּל וְאַיִן לְשִׁבְעָה שָׁתוּ וְאַיִן־
לְשִׁבְרָה לָבוֹשׁ וְאַיִן־לָתֶם לֹא
וְהַמִּשְׁתַּכֵּר מִשְׁתַּכֵּר אֶל־צָרוֹר נָקוֹב:
י כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׁמּוֹ לְבַבְכֶם

בְּדָגָן אָמַר יי צְבָאוֹת
 שׁוֹו לְבָבוֹן עַל
 אוֹרְחֵיכֶוֹן: י וְזַרְעִין
 אֲתוֹן פְּגִיאִין וְיַעֲלִין
 וְעִיר אֲכָלִין וְלֹא סָבְעִין
 שָׁתוּ וְלֹא רָווּ לְבָשִׁין
 וְלֹא שִׁחִין לְהוֹן וְדַמְסַגְר
 סַמְגַר לְמִאֲרָתָא: י בְּדָגָן
 אָמַר יי צְבָאוֹת שׁוֹו
 לְבָבוֹן עַל אוֹרְחֵיכֶוֹן:
 סָקוּ

מהר"י קרא

(ו) זרעתם הרבה והבא לכם מעט. לכך אתם יכולים לידע שלא היה עת לבנות הבית בימי דרוש שלא היה ברכה במעשה ידיכם שהייתם זורעים הרבה והבאתם לבית מעט: והמשתכר משתכר אל צרוור נקוב. שאפילו אותו ישכיר שמשכר במעות אל היות לו ברכה שהיה לו שכירוהו כזה **לשבעה**. כעון צוית מנחות: שרתו ואין לשברה. שניטל מעם היין לפי שצטלו הכמסים: לבוש ואין לחום: צרוור נקוב. והמשתכר משתכר אל צרוור נקוב. כל ריוח שאתם עושים הולך וכלה כמותן

רד"ק

דרכיכם. על עסקיכם ומעשיכם כמו וכדברתו מעשות דרכיך ואחר כך מפרשו ואומר ורעתם: (ו) זרעה הרבה. הפך דרך העולם כי אדם זורע מעט וקוצר הרבה ובביא אל הבית יותר ויותר כמה שזרע ותיניכם יבאו בהפך איך אל תחשבו כי זה לעונש הבית שתיחורו הרב יותר: וי' אפי' מה שתביאו לבית יש בו מראה שאם האכלו לא והשבעו ואפי' תאכלו כדי שבעה כמנהג הילוס: ואין לשברה. כמו לשבעה כי השכרות הוא שבעת היין ויש שיעבור החקישתכר עד שתשבשב דעתו: ואין לחום לו. ואין ללוש כד' לחם לו ואע"פ שהוא כד' לחם כדרך העולם אבל המראה נמצאת בכל: והמשתכר משתכר. ופי' שרוא משתכר במקד ומשכר או שמשכיר עצמו א' בהמתו יהיה למארה ככה אם ישימו כצרוור נקב שהוא נקוב ונחמתי כי כמו שיכנס כן יצא: (ז) כה אמר ה' . סבאור הוא:

רש"י

ובית מקדשא הדיו חרכ: (ה) על דרכיכם. על עסקיכם שאתם רואים שאין במעשה ידיכם ברכה כמו שהוא לומר זרעתם הרבה והבא מעט כ"ו בשביל חורבן ביתי הוא. (ו) והבא מעט. כעון זיכורים שצטלו: אכול ואין שניטל מעם היין לפי שצטלו הכמסים: לבוש ואין לחום: צרוור נקוב. כל ריוח שאתם עושים הולך וכלה כמותן

אבן עזרא

(י) זרעתם. והבא. לנן מל הבית מעט: אכול. לחם אוכלוס: לשברה. כמו לשבעה כדרך ואכלתם ולא תשבעו כי יש זמן שבני אדם אוכלים הרבה ואינם שבעים וככה שחה הרבה ואין שכרות לא שיעבור החוק להשתכר ודע כי מלת חם קשה כי הנה תכוד חם לבי בקרבי יהוא האלמט וחם להם לרדך להיות האויר ממחם וככה ואין לחום לו וחום שמתקל קור מפעלי הכפל וזה פרושי מפיו וחס הוא מן חמם והפתח ויכיה כי כל פעלי הכפל נפתחין כשנחבר אות הכפל כמו חם חם הכסף שהוא חמם ולא מוכל לומר שהוא כמו שב שפעמים שהוא פועל עומד שהוא שב בעלמנו ופעמים שהוא פועל יולא כמו ושב את שכותף כי ושב הוא נקוב לא ימלא בו מלומה: (י) כה. שימו. אחר שתעשו

מצודת דוד

המנונו על עסקיכם ומעשיכם שאלו כן הוא: (י) זרעתם הרבה. סמ הכנס ורעתם ומעט תבאכם אל הבית פחית מעט שזרעתם כי לא נצאה השדה: אכול. אתם חולקים ממלל ואין לו נשבעה כי תמארה כשמתנה כמעט: ואין לשברה. לוי דלוי לשכר כי חקף טעם היין: לבוש. ר"ל הנה לבשמת לבוש ולוינו כדלוי להסם לו ואע"פ שגדך העולם היה כדלוי להסם: והמשתכר. ופי' שהוא משתכר הנקוב מתחם וכמו שיכנס כן ילא: (י) שיבו לבבכם וגו'. ר"ל

פרוש ע"מ

הערצער אויף אייערע וועגין פֿלוקר אויף אייערע עסקים און ועקט דס קיין פֿרָכה איז גיט אין ווי דס איז אלץ ווייל פֿיין הוו איז חרוֹב: (ו) זרעֶתֶם הרבה והבֵּא מעט איר זייעט פֿיל און פֿרענגט ווייניג אין הוו אריין דס איז איבער דר זינד וואס איר קאנט קיין פֿבורים גיט פֿרענגן אין בית המקדש ווייל ער איז חרוֹב אכזי ואין לשבעה איר עקט און וועקט גיט זאמ

קמוץ וחס הוא פתוח: צרוור. כמו רזרז הכסף ואם היה

מצודת ציון

(ז): חרב. מלשון חורבן: (ב) דרכיכם. כ"ל עסקיכם וכן מלשון דרכיך (צפתי כ"ח): (י) לשברה. מלשון שכרות לחים. מלשון חמימות: והמשתכר משתכר. מלשון סכך וזיוט: צרוור. ענין קצת כמו לרוב הכסף (משלי ז'): נקוב. מלשון קב ומוז:

בנהק וממכר וכדומה כהס אין בו ברכה ומלילו שמו בלרוב נגד

משלי החכמים

המקדש זרקה טען האבין פיהל סצות און פֿעשים סובים. זאריסן פֿיר נאך ווארטיג ביו פֿיר וועלען האבען פֿאר זאפילס נאך פֿיות און פֿעשים סובים זאפלאס וועט קענען דער בית זיפקלש זעכאקש ווערין. זריקער ווערין האבין נאך עת בית הי להבנות אעטוב זאל זיבאקאם ווערין פֿאר הקב"ה טוח האבין זאפעלשסיקסע צייט גיט צוא זיערער צייט קען מען זאבאקען אבית המקדש. נאך ווען יעדן זענען זאנן פֿרום. סאפער זענען פֿיר נאך גיט זוכה צוא אבית המקדש:

ווייל די סגחות זענען בעל שמו ואין זשברה איהר מרינקט און וועקט גיט שיכור ווארום דער טעם פון דעם וויין איז צו גיטקען גיטקען ווייל קען איז אים גיט סנסך אויף דעם זעבט ביש ואין לחם כי און אימליבער פון איהר קלייד אה אן קליידר און עס איז אים גיט ווארים ווייל די בגדי ברהנה ווייניג עס און המשתכר כששבר אל צרוור נקוב אה דר, וס פאר דינט שוין עפים אל האגדיל פארדינט ער אין און גילעכערטיג ביימיל פלוקר עס האמ קיין הצלחה גיט און עס ווערט פלה זאבד גלייה ווי אייער בינט איין זיין געלט אין איין לעכערדיגען ביימיל: (ז) כה אמר ה' צבאות און הם גזאגט גאט דר האר איבער אל

תני א

על־דרכיכם: י עלו החר והבאתם
 עין ובנו הבית וארצה בואפכד אמר
 יהוה: פ פנה אליהרבה והנה למעט
 והבאתם הבית ונפתתי בו יען מה
 נאם יהוה צבאות יען ביתי אשר הוא
 חרב ואתם רצים איש לביתו: י על־כן
 עליכם פלאו שמים מטל והארץ
 פלאה יבולתה: י ואקרא חרב על־

ח סקו לשורא ואיהו
 אעין וקנו ביהא
 ואקראי לא שראה
 שכןהי ביה ביקר אמר
 י: ס מתפגן אהון
 לפני והני לעיר קעלין
 אהון ליה קבאתא ואנא
 שלח ביה מארתא חלף
 קה אמר יי צבאות חלף
 בית מקדשי דהוא חרוב
 ואתון דהסין גבר
 לביתיה: י על פן בריל
 חוביכו פסקו שמיא
 מלאחקה סמרא וארעה
 פסקת מלקעב פירון:
 יא וקרית חורבא על

מעותי כשר בגד נקוב: (ח) ואכבדה. חסר ה"א
 כנגד ה' דבר' שהיו במקדש ראשון ולא היו במקדש שני ארון
 אורים ותומים ואש ושכינה ורוח הקדש כדליתא במסכת
 יומא: (ט) פנה אל הרבה. עד הנה הייתם סבורים
 להביא בני הסדה הרצה והכחתם מעט: ונפתתי בו .
 אבא עליו מכת רקבון וחולעת: ונפתתי. לשון נפת
 באש פחם (ישעיה ל"ד): (י) עליכם כלאו שמים. על
 אבן עזרא

מה שאלוה חליכם עלו: (כ) פנה. עד עתה פניתם אל
 הרצה והכחתם אותו אל שמים: ונפתתי בו. באותו
 המעט ואין בו ברכה ועתה דעו יען מה והטעם למה היה
 כן בעבור ביתי שהוא חרב: ואתם רצים. כל אחד מהם
 הולך עליו איש עם של לב חרוב ביתי כעמיתו: (ו) על כן
 טעם עליכם בעבור השמים כדרך והיו שמד' אשר על
 ראשך נחשתו וז עליכם לברכא כל על ויחשי הארץ: כלאו.
 מלאת העל: (יא) ואקרא חורב. דרך נחות כדרך יען
 אבן עזרא

סודות דוד
 סודותי על פסקים נקוב: (ח) עלו החר. כ"ל זה עשו עלו
 אל הסד והביאו מכם עליה וכו' כתיב: וארצה בו. כ"ל מס כי
 יהיה קטן אהיה מרובה בו ואחכנר על ידו: (ט) פנה אל הרבה. כ"ל
 אל כל המעטני וזי הסה כלשר חסנו אל כרעה להביא הכיה אשלה
 זו מלכה והנה היה הסה למעט אל טעט וכלשר מביאו המעט
 סה אל הכיה אשנה בו וחסיה כלה בשעית רוח סי וסוא ענין מלי:
 לכמות להביא לכס שהיו בעבור ביתו אשר סוף חרב ואסל כל א'
 עס כי יין סהל נעטר מעשר המעומות הכס עליהם מנחו השמים
 פירוש

אלי חילולת שישו לנבכם על דרכיכם מוטם אייער הארץ
 אוף אייערע וועגין פלוקר אוף אייערע עסקים דס
 קיין הסלקחה איז ניש אין זיין ווייל דר בית המקדש
 איז הרוב: (ה) דרום עלו החר והבאתם עץ וקנו הבית
 גייט אויף דעם בארג דעם בית המקדש פון דארטין
 העלצער אונ בוועט דעם בית המקדש וארצה בו
 ואנבה אכר ה' אונ איך וועל קרועה אונ געערליכט
 ווערין דרף איהם און זאגט נאם: (ט) זאגט נאם
 ניישער נעהט ווי אייערע עסקים נעגין ניש מצליח
 ווייל דר בית המקדש איז חרוב פנה אל הרבה והנה
 לקמט דען איר קט אייך גיקערט צו פיר אונ נון עם
 איז צו נויניג פלוקר איר קט גמיינט איר וועמט פיר
 כרמין

שצור פתוחו בצור שבו נקב והסעות נופלן ממנו:
 (ח) ואכבדה אמר ה'. דב וטפואל פליגי בה חר אמר בשנים.
 שהבית שבנה שלמה לא עמד כ"א ת"י שנה חז עמד ת"כ
 שנה. וחר אמר באמה ברוקפין שנה היה נבוכד מ' אמה ואותו
 שבנה שלמה לא היה כ"א ל' אמה: (ט) ונפתתי בו. כך הית
 בתחלה שלא היה עתה עדיין להבנות שהייתה נופה בכל ינעויכם
 ולא היה בו ברכה: (י) כלאו שמים מטל. נעצרו השמים
 מלהוריד מל: (יא) ואקרא חורב על הארץ. גורתי שיהיה חורב
 על הארץ ממני שנעצרו השמים. ואקרא כמו כי קרא ה' לרעה.

דר"ק
 (ט) עלו החר. ואכבדה. כתיב ואכבדה: והענין אחר ודול דרש
 חסרון התיא כן הכתוב כי חמישה דברים חסרו בבית שני ארון
 ואורים ותומים ואש עליונה ושכינה ורוח'ק: (כ) פנה. אם
 תעלו החר ותביאו עין לבנות הבית חסור המארת מכס אהל עתה
 פנה אל הרבה והנה למעט מ' והנה פנותיכם הוא למעט הדבר
 מה שחשבתי שחמנו אל הרבה: ונפתתי בו. כמו חרב
 שיכלה בפתיחת הרוח ויה' ואנא אשלה בית מארתא: (ו) על כן
 עליכם. כי בארצות הגוים יוד הגשם והטל ולעולם בארצכם
 כלאו שמים אפי' מטל שאינו נצטר וכן אמר כבלתי ונתתי את
 שמיכם כבדול והוא כמו עליכם שאמר הנה: (יא) ואקרא חרב.

סודות ציון
 (ח) וארצה. מלשון לאו: (ט) ונפתתי. מל' כפה ונשיבם
 רוח ספה: יען. בעבור: (י) כלאו. ענין משיב כמו
 יוכלו סעס מתיבא (שמוס ל"ו): יבולה. פליח כמו פליח
 יוכל בעמים (חזקוני ל'): (יא) חורב. יבש כמו חרבו פליח

יען מה. כלומר ואם תשאלו בעבור מה יחיה כן הנה ממטר סי'
 מכם כן לצדו למסות ללא קומחו: (י) עליכם כלאו שמים מטל.
 מלכוהידי סהל: כלאה יבולה. מנעס לחת פדיה: (יא) ואקרא.
 ע"מ

הָאָרֶץ וְעַל-הַהָרִים וְעַל-הַהַרְגָּן וְעַל-
הַתִּירוֹשׁ וְעַל-הַיְצִהָר וְעַל-אֲשֶׁר תּוֹצִיא
הָאָדָמָה וְעַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה וְעַל-
כָּל-יִגְיַע כַּפַּיִם: י' וַיִּשְׁמַע זָרְבָבֶל בֶּן
שִׁלְתִּיאֵל וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן-יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל וְכָל אֲשֶׁר יָדְעוּ לַעֲמֹת בְּקוֹל יְהוָה
אָלֵהֶם וְעַל-דְּבַר יְהוָה הַנְּבִיא כֹּאֲשֶׁר
שָׁלַח יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָעָם
מִפְּנֵי יְהוָה: י" וַיֹּאמֶר חֲנִי מֵלֵאךְ יְהוָה

אֶרְעָא וְעַל מוֹרְיָא וְעַל
עֲבוּרָא וְעַל חֲמָרָא וְעַל
כּוֹשְׁחָא וְעַל קַל דִּי
כִּפְקָא אֶרְעָא וְעַל אִנְשָׁא
וְעַל בְּעִירָא וְעַל קַל
לְיָאוֹת דִּין: י' וַיִּשְׁמַע
זָרְבָבֶל בֶּן שִׁלְתִּיאֵל
וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק
הַכֹּהֵן רַבָּא וְכָל שְׂרָרָא
דְּעָמָא לְמִימְרָא דִּי
אֱלֹהֵהוֹן וְלְפִתְגָמֵי חֲנִי
גְבִיָּא בְּמֵא דְשִׁלְחָה
וַיִּירָאוּ הָעָם וְרַחֲלוּ עָמָא
מִן קִדְּם: י" וַיֹּאמֶר חֲנִי
גְבִיָּא דִּי בְּשִׁלְחוֹתִי מִן
קִדְּם וַיִּשְׁמַע הָעָם מִימְרֵי

סדר"י קרא

הכנינה נשתלחה קלה ביצה. ובשכסלו בטרם נשתלח קלה על כל אשר תוציא האדמה: ועל כל יגיע כפי. ואשילו אסורה בפרקסמיא: (יב) ויראו העם מפני ה'. שיערו כי יין

שפתנות כי נזר ה' להיות רעב בארץ. ועל הרגן. משכסלו הבנתו הבאים מן החמים יהיה קלה משתלחת בדגן. ומשכסלו נסוכי יין נשתלחה קלה בתירוש. ובשכסל שבין

רדיק

נזרתי יובש על הארץ שהיה יבשה שהיה אור' יבש ולא היה לה לחות בהחת מימי התהום הפך כה שאמר וסתתה רובצת תחת: ועל ההרים. כי יש הרים צופחים בהם עצים טובים נושאים פרי ועשבים טובים כמ"ש ובראש הררי קדם ובמגד גבעות עולם: ועל הדגן. כי אלה השליחה הם עיקר חיי האדם ואח"כ כלל ואמר ועל אשר תוציא האדמה ואמר על האדם ועל הבהמה כי יבשות האוויר תוליד חללים רעים באדם ובבהמה: ועל כל יגיע כפי. כמו שפ' החכם רבי אמרם א"ע ול כל לא יצליחו ויגעו לריק המשקם מכיפי המאד כי לא יועילו ר"ל כי האויר היבש שהיה בארץ יבש כל מה שישקו: (יט) וישמע זרבבל בן שלתיאל. בקול ה' אלהיהם. ואע"פ שלא התנבא חגי להם הרין היה עטמם לבנות הבית כיון שהיו רואים שלא ילחם לשפוש כבעשיהם וזה בקול ה' אלהיהם כי האל יבדקו כבעשיהם ולא יאמרו כי ספקה הואו ויעוררו בבנין הנביא: (יג) ומלאך ה' במלאכות ה'. שלוח ה' וכן כל מלאך פ' כרוב שלוח וכן וישלח מלאך ויציאנו מצרים אסר

אבן עזרא

ביתו אשר הוא הרב ועטם והקרא והאזור על הארץ עד היותה כנחושה: ועל ההרים. מנח ההרים כמו ומרשס הררי קדם וממגד גבעות עולם: ועל כל יגיע כפי. כי לא ילנית ויגעו לריק המשקים ממי צאר לא ויעילו: (יב) וישמע. בקול טהס חייבים לנמות בית הטס אפילו לא התנבל על כן: ועל דברי י. ועוד על דברי: (יג) ויאמר. מלאך ה'. שלוח: במלאכות. כשליחות ה' ומלאך מלה רביעות או המ"ס נוסף ומגזרתו מלאכה:

היו בעשיהם באים להם על הנכונה אלא הפך העולם היה צוה בתורה ולא תלכו עמי בקרו כי בוא עליהם הרעה ויבדקו כבעשיהם ולא יאמרו כי ספקה הואו ויעוררו בבנין הנביא: (יג) ומלאך ה' במלאכות ה'. שלוח ה' וכן כל מלאך פ' כרוב שלוח וכן וישלח מלאך ויציאנו מצרים אסר

מצודת ציון

(כ"לש"ס ח'): התירוש. עטני סיון: היצרה. יציתי השמן: (יב) ועל דברי. ומל דכתי. (יג) מלאך. שלוח וכן אשר מלאך

אביא בנייכם יונש על הארץ וגי' למטן יבמש ויסקלל. בול הארץ: ועל אשר תוציא האדמה. מיתר המינים: ועל האדם ועל הבהמה. כמ"ש בחוקי יחיונם מוליד חללים בלחם ויבכהמה: ועל כל יגיעי המלחה טבל כהם ולא חלליתו: (יב) ועל דברי חגי הנביא. ומל מלוכהם כי יעודי העולם: (יג) מלאך ה'. ל"ל שלוח ס'.

פירוש ע"ט

צו גיהערת זרובבל בן שלתיאל אונ יהושע בן יהוצדק דר פלן גדול אונ גאר דס איבער בל"י פונג פון דעם פאלק ווס ועגן איבער גיבליבין אונ גלות די האבין צו גיהערת קול ה' איתיהם אין דעם קול פון גאט וייער גאט אונ צו די רייד פון חגי הנביא וואס ער האט נביאות גיאגט צוא ויי פאשר שלח ה' איתיהם אזו ווי גאט וייער גאט האט איהם גישיקט וייראו הקס פגני ה' אונ דס פאלק האבין מורא גייהאט פון פר גאט: (יג) ויאמר חגי מלאך ה' בשלטיאות ה' דעם לאמר אונ חגי דר שלוח פון גאט האט גיאגט צום פאלק אין גאמס שליחות צו ואגין אני איהם גאט ה'

כפי. על כל המסקים טלחם יענים כהם חללה חזק יונש ל"ל דכתי חגי סכסלו טיבול להם כחשכ טגמו ה': ויראו העם

מימין פון צו מאכין וטאקאט איהר פרוקט פלוקאר אינע פירות: (יא) ויאקרא חזק על הארץ וגי' אונ איה האב גירופין אונ האב גזר גיווען דראקייט אוף די ערד אונ אוף די בערג אונ אוף דעם קארין אונ אוף דעם וויין אונ אוף דעם בוקיר ועל אשר תוציא הארץ אונ אוף ארטיקען ווס די ערד ציהט אוים ועל ה' הארץ ועל הבהמה אונ אוף די קענענשין אונ אוף דיא קהמות ועל כל יגיע כפי פנים אונ אוף אלע די מידקייט פון וייערע הענט האב איה גזר גיווען דראקייט פלוקאר איין קללה קומט אין דעם אונ איהר וענט גיט כעצלים דרייגין: (יב) וישמע זרבבל וגי' אונ ער הט

במלאכות יהוה לעם לאמר אני
אתכם נאם יהוה: ויער יהוה את
רוח זרבבל בן שלתיאל פחת יהודה
ואת רוח יהושע בן יהווצדק הפהן
הגדול ואת רוח כל שארית העם
ויבאו ויעשו מלאכה בבית יהוה
עבאות אלהיהם: מן ביום עשרים
וארבעה לחדש בששי בשנת שתיים
לדריוש המלך: ב" בשביעי בעשרים
ואחד לחדש היה דבר יהוה ביד
חגי הנביא לאמר: ב אמרנא אל
זרבבל בן שלתיאל פחת יהודה ואל

מימרי מסעך בן אדם
י: יי ואער יי ית רוח
זרבבל בר שלתיאל
בבא דבית יהודה וית
רוח יהושע בר יהווצדק
פהנא רבא וית רוח
כל שארא דעמא ואתו
ועבדו עבדיתא בבית
מקדשא דני צבאות
אלהא: מן ביום עשרין
וארבעה לחדש
בשתי תאה בשנת
השנין לדריוש מלכא:
ב בשביעאה בעשרין
ועוד לירחא היה פהנא
גבוחא מן קרנא יי קנר
חגי נביא למימר:
ב אמר קנר לזרבבל
בר שלתיאל רבא
דבית

ת"א ביום עשרים ליה ג

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

חזיבין: בלאו. מנשו: (יג) במלאכות ה' בשליחות המוקים: (יד) ויבואו ויעשו מלאכה. התחילו ומפתחין בלכנים ומנמרים פנים בשבי ככ"ל לחדש ושביעי ככ"א

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הִכְתִּין הַגְּדוֹל וְאֵל־
 שָׂאֲרִית הָעַם לֵאמֹר: י מִי בַכֶּם
 הַנִּשְׁאָר אֲשֶׁר רָאָה אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
 בְּכַבֹּדוֹ הַרְאִישׁוֹן וְמָה אֶתְּמַרְאִים אֹתוֹ
 עֲתָה הֲלוֹא כְּמָהוּ פֹאִין בְּעֵינֵיכֶם:
 י וְעַתָּה חֹזֵק וְרַב־בָּלֹא נֹאם־יְהוָה וְחֹזֵק
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הִכְתִּין הַגְּדוֹל וְחֹזֵק
 כָּל־עַם הָאָרֶץ נֹאם־יְהוָה וְעִשׂוּ כִּי־
 אֲנִי אֶתְכֶם נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת: הֵאֵת
 הַדָּבָר אֲשֶׁר כִּרְתִי אֶתְכֶם בְּצִאתְכֶם

דְּבַיַת יְהוָה וְלִיהוֹשֻׁעַ
 בֶּן יְהוֹצָדָק כִּהְנָא כְּבָא
 וְלִשְׂאֲרִית דְּעַמָּא לְמִיָּד:
 י מִן בְּכֹן דִּישְׂתַּאֲר
 דְּחִנָּא יַת בַּיְתָא הַזֶּה
 בִּיקְבֻרָתָא קְדָמָא וְמָה
 אֶתְמִן דְּנִישְׂתַּאֲר עֲנֵן הַלָּא
 כְּדִלִיתוּ הֵי פִן הֵוָא
 בְּעֵינֵיכֹן: י דִּכְעֵן חֲקִיף
 זְרָבְבֵל אֲמַר: י וְחֹזֵק
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק
 כִּהְנָא כְּבָא וְחֲקִיף כִּל
 עַמָּא דְאַרְעָא אֲמַר: י
 נִעְבִּידוּ אֲרִי מִיָּד
 כְּסֵעֲדִכֹן אֲמַר: י
 צְבָאוֹת: הֵי יַת פְּתִיחָא
 דִּי גְזָרִית עִמְכֹן
 כְּמִפְּקִיכֹן מִסְּמִירִים

רש"י

ב (ג) מי בככם הנשאר. שהיה מן הגולים ועודנו חי:
 אשר ראה וגו'. את הראשון און זה השב
 בעיניו: ה"א כמוהו כאין. יודע אני כי מי שראה
 הראשון און זה בעיניו אלף כאין. כמוהו כאין ואון שוים
 הן כמו (הושע ד') והיה כעס ככהו אף כאן כמוהו כאין
 תורתו תחס סומרים ורומי שורתי על נביאם אל מיראל:

אבן עזרא

ואף על פי שהיה יהושע גדול מכלל כשנים הקדמיו השם
 בדכרו על כבודו ויהיה כלל ולא ויהיה יהושע וכתוב אחר
 שאלו ואחריו ששאל מהו יסד דוד ושמאל וכהו וזכור
 לפני יהושע ששאל מנכי ויהיו: (ג) מי בככם. אתם
 הזקנים: (ד) ועתה. ועשו דבק עם תחלת הפסוק הכא
 אחריו והוא את הדבר והעטם דברי התורה לשמור

מדר"י קרא

ב) מי בככם הנשאר אשר ראה את הבית הזה כבודו
 הראשון. שהבית לא היה חרב כי אם שבעים שנה והיו
 בהם רבים אשר היו זקנים יותר שבעים שנה וראוהו בכבודו:
 הלאו כסוהו כאין בעיניכם. כשהוא רוצה לומר כמות זה כן
 מזה זה שמשוין בו הכפ"ן כגון כח' כארץ מצרים. כעבר
 כארצו. כשפחה כנברתה. וכך כ שהוא אומר כאן הלאו כבודו
 הוא ואין שיהיה שוים: (ה) את הדבר אשר כרתה.

רד"ק

נאמי בכם. הזקנים שנשארו מן הגלות: כמזה כאין בעיניכם. אם
 תשו אותו שיהיה זה כמותו הלא זה כאין בעיניכם כגד הבית
 הראשון: (ד) ועתה. אל הרשינה יריכם בעבור זה כי עור יהיה
 כבוד הבית הזה גדול: ועשו דבק עם הפסוק האחר את
 הדבר הזה את תעשו את הדבר אשר כרתו אני איהו אתכם
 ותלכו תלך וחזק: (ו) את הדבר. אם תעשו את הדבר אשר
 כרתה אהתי: ורחמי עומרת בתוככם. רוח הקדש אבל אחר
 שחפאו ולא עשו התורה והמצות נפקח רוח הקדש ונפקח
 דגבואת בימי ורחמי וטלאי ואמר אשר כרתה אהתי כלומר את
 אבותיכם ורחמי הוא כאלו כרתה אתכם כמ"ש בתורה לא את

מצורת דוד

ידעת שישעיו: (ג) מי בככם. מי הוא כעס השמאל
 מנאחס שגלו מירושלים: את הבית הזה. את בית המקדש
 הראשון ולמי שהיה בלוחו מקום עלמו קהלו הכים הזה:
 בכבודו הראשון. כפי מה שנים אומן שלשם בעושר כ: ומה
 אחת. ומכ שחכם רחמים אומן עשה ככנין זה: הלא כמותו
 כאין. כ"ל יעירנו זה מול זה הלא הכים סוה דומה ככנין אל

פירוש ע"מ

וה זאג נון דוד חגי צו זורבבל בן שאלתיהאל בן האר
 פון שקב ויהודה אונ צו יהושע בן יהוצדק בן בן
 גדול אונ צום איבריגין פאלק לאמר צו נאמן: (ג) מי
 בכם הנשאר ווער איז צווישן אייך וואס איז איבער
 גיבליבין ווער די וואס זענן פון מירביין גיווארין פון
 ארץ ישראל אשר ראה את הבית הזה כבודו הראשון ווס
 ער המ גיוועקן דס דאויג הו צו איז יוין איר ששטן כבוד
 ומה אהם רואים אתו עמה אונ דס ווס איר עקתם אים
 היינט הלאו כסוד פאין בעיניכם איז ער דאך פון וואר
 גליה ווי נישט אין איבער אונגן ווארום זענר איז

אבותינו כרתה את הבית הואת כי אתנו ויח ורחמי עומדת
 סעטר: (ד) ועתה חזק. כ"ג סולל וכן הוא עכ"ל לא ידעו
 יריכם מהכנין כעבור זה והתחזקו ועשו אל הכים כי למי שהים
 אהכסם לספסוף לכס סוכה על ידי הכים הוה עם שפין לו סך עם
 הכים כראשון מ"מ חלה לכס סוכה על ידו וואוהס אהס בעינישם:
 (ה) את הדבר. מוסר על מלת ועשו המכר במקרא שלפני ר"ג
 עשו סחורה והמלכ אהכ כתיי עליס עמכם כתיי דלפתס ממלתיס:
 פירוש ע"מ
 פיר ששענר גיווען גיבומ: (ד) ועתה חזק זורבבל נאם הו
 אונ היינט האמשע אונ פון דעקס ווענין ששטארק
 דיה דוא זורבבל און זאגט נאם ויח וידישע ויר אונ
 ששטארק דיה יהושע בן יהוצדק בן בן גדול אונ
 ששטארקס אייך גאר דאס פאלק פון דעס לאנר און
 זאגט נאם ועשו אונ מוא די מלאקה פון דעס בית
 המקדש כי אני אתכם נאם הו צבאות ווארום אייך בן
 מיט אייך אונ זאגט נאם דער האר איבער אלע
 חילות: (ה) את הדבר אשר כרתה אתכם די וואך וואס
 איך האב פון שנישין מיט אייך אז איר זענט ארום

מִמְצֵרִים וְרוּחֵי עֲמֹדַת בְּתוֹכְכֶם אֲלֵי־
 תִירְאוּ: יָכִי כֹה אָמַר יְהוָה זְבָאוֹת
 עוֹד אַחַת מֵעַט הִיא וְאֲנִי מִרְעִישָׁתִי
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַיָּם וְאֶת־
 הַחֲרֵבָה: וְהִרְעֵשְׁתִּי אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
 וּבָאוּ הַמִּדְּת כָּל־הַגּוֹיִם וּמְלֵאֲתִי אֶת־
 הַבַּיִת הַזֶּה כְּבוֹד אָמַר יְהוָה זְבָאוֹת:

זנבאי מלפין בעינכ
 לא תרחיק: ו ארי
 כדן אמר ו זבאות
 עוד תרא וערא היא
 זאנא קניע ות שמא
 ונה ארעה ניה זמא
 ונה יבשהא: ו יאוע
 ית כל עסקמא וניהן
 קמדת כל עסקמא
 נאמלי ית ביקא דבין
 יקרא אמר ו זבאות:
 די

תולדות אהרן

רשי

(ו) עוד ארת מעט היא משמכלה מלכות פרס ו המעלת
 עליכם עוד אחת תקום למשל עליכם להאר לכם מן מלכות
 יון ומעט יכה זמן משמלתה: ואני כרעיש. כיסיס
 הכנעני לבני השמונאי: את העמים וגו'. ויבנו
 שטיכתי שורה כבית זה ויבנו תצרת זה כדוקף כאשר

שמעניו יונים והצליח הוא וכל הילו והכניעו סרו וכל המלכויות
 ובאו המדת כל הגוים. שהלכו על ארץ ישראל שחיא המדת כל הגוים להחריב את בית המקדש ובאו כשרואו שן רחוק מיל
 לך מחר כשחבא והנה יצא זקו אחד כבית המקדש ברמות דיקני שאתה רואה עכשיו והנה יהושע הבחן הגדול וכל אשר
 שיתוך עשה וכן עשה למחר כשפגע בו הוא וכל חילו שהיו רוכבין על מוא אלף פילים כשראוי ירד מן המרכבה והשתחוה
 לו. ואמר לו יהושע האתה בא להחריב את בית המקדש. אמר לו איני סתריבו אם תניחני להעמיד בו צלם לחיות לו ובר.
 אמר לו אותו כסף וזהב שאתה רוצה ליתן באותו צלם תנני לעניים ויתומים שחורו ערומים סמלתי בכל זה והיה לך זכר
 שכל הזכרים חילודים בשנת את יקרא אלכמנד על שםך. כיסיפין. ובאו השמונאי תוקפה יום על תוניהם כל ימי היות
 הבית המקדש קיים. מה שאין כן בבית ראשון שלא היה להם שלום משמח רחבעם. שהיתה מלחמה ביניהם וגם האומות

אבן עזרא

זלעזות. (ה) ורוחי. נכוחתי: (ו) כי עוד אחת. פליאה
 אעשה: במעמדיא. בעיני לעשות או למעט ימים סתיה.
 פעם להרעים דרך משל או כשמעמו שימעט רעם
 רעשם וירנזו כל האדם שהם כיכשה גם כספיות הים ויבואו
 שם צוררים בבנין הבית אבל באותו זמן יכבדו כל הגוים חבתי הוה כבודתה וספק וזהב שיבאו שם גם כהוב בספר יוסף
 בן יריון כי רעש גדול היה בימי ההודוס ומה שאמר את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה הוא ודרך חמלתי כל השמים
 לא ירעשו: (ז) ותרעשתי. אתן בלבם שיחרדו ספקוס לבא לדאות כבוד זה הבית ולהביא בודם כסף וזהב: ובאו המדת כל
 הגוים. פי' כל הגוים שארציהם ספקוס יבאו בחמדת כל הגוים כלומר יבאו ביום כל דברי המבורח שיכצאו בארצם סמליו

מצודת דוד

ורוחי. רוח הסוכסס מדין מועד עתה כחככם ולכן אל חילא כי
 מלתי ונתל כהככה על יד: (ו) כי כל כה. אשר כס אמר פי' וס
 סתת ל'ל מעלד הכית הכתוב עוד פניס וסמליו כית אחת וס
 כ'ל לזכר חוכבן כל הכית כוכבי עשית מעסילותם לתמו כסס ומלכי סלמן וסלספו לכל סליס: ואת הים ואת החרבה. כ'ל
 סכסס גדודים יבואו מליס כדק' יס זכרינ יבשה וסס ימכיוס: (ז) ותרעשתי. אלל אמר זה כזמן כמולס סרעיס סת כל כסכויס
 לבנע יסעליס ולעלתיס ועל מיל גוג ימכר: ובאו המדת וגו'. יבואו מעמס מעמד טעסס: ומלתי. או סלעל סת סכסיס ססס
 ככוד כי סכסויס סכסויס יסכדו סעס ויסכסל יעלנו מעמד טעסס

פרוש ע"ט

גינאנגען פון דעם לאנג סצרים דהיינו איר זאלט
 די הורח דהייטין דס הים איר רוחי עסדת בתוככם אונ
 סייין רוח הקודש שמיים צווישען אייה אונ רועם
 אויף אייערע גביאים דרום אל תירא הטי קיין מורא
 גימ: (ו) כי כה אמר ה' זבאות דען אוו הטי זאנגם גאט
 דר האר איבער אלע חילולת עיר אחת פעם היא קאה
 איין גויסס וועל איך אייה סנגן וי איו נייניג אונ
 גרונג ביי מיר איך נאל עם אייה סנגן ונאני מרעיש את
 השמים איך וועל מאכין שטורמין די היקלן אונ די
 עקד אונ דעם גם אונ די פריקענדי: (ז) ותרעשתי את

מרה"י קרא
 כאין פתורנו אלו היו לפניך אלו שנייה הבית הראשון והאחרון
 תאמר שיהו שניהם שיון כאין. דבר שהוא אין שלא יוכל
 להבחין איזה מהם טוב: (ח) ורוחי עומדת בתוככם. אם היה
 עד עתה הייתם עושים אותם: לא הירא. כן האומות שהייתם
 עד עתה תחת ידם: (ז) עוד אחת מהם היא. צרת אחת שאתם
 תניסם בה והוא על מלכות בבל שעמד כנגד יותר שנכבה הבית
 (ז) ותרעשתי את כל הגוים. זהו אלכסנדרוס כלך ראשון
 חתהיהם יתקפה ידם על כל האומות והכניעו החתיהם:
 ובאו המדת כל הגוים. שהלכו על ארץ ישראל שחיא המדת כל הגוים להחריב את בית המקדש ובאו כשרואו שן רחוק מיל
 לך מחר כשחבא והנה יצא זקו אחד כבית המקדש ברמות דיקני שאתה רואה עכשיו והנה יהושע הבחן הגדול וכל אשר
 שיתוך עשה וכן עשה למחר כשפגע בו הוא וכל חילו שהיו רוכבין על מוא אלף פילים כשראוי ירד מן המרכבה והשתחוה
 לו. ואמר לו יהושע האתה בא להחריב את בית המקדש. אמר לו איני סתריבו אם תניחני להעמיד בו צלם לחיות לו ובר.
 אמר לו אותו כסף וזהב שאתה רוצה ליתן באותו צלם תנני לעניים ויתומים שחורו ערומים סמלתי בכל זה והיה לך זכר
 שכל הזכרים חילודים בשנת את יקרא אלכמנד על שםך. כיסיפין. ובאו השמונאי תוקפה יום על תוניהם כל ימי היות
 הבית המקדש קיים. מה שאין כן בבית ראשון שלא היה להם שלום משמח רחבעם. שהיתה מלחמה ביניהם וגם האומות

בתוככם זנבאי מלפין בעינכ: (ו) כי כה אמר ה' עוד אחת
 אעשה. במעמדיא. בעיני לעשות או למעט ימים סתיה.
 פעם להרעים דרך משל או כשמעמו שימעט רעם
 רעשם וירנזו כל האדם שהם כיכשה גם כספיות הים ויבואו
 שם צוררים בבנין הבית אבל באותו זמן יכבדו כל הגוים חבתי הוה כבודתה וספק וזהב שיבאו שם גם כהוב בספר יוסף
 בן יריון כי רעש גדול היה בימי ההודוס ומה שאמר את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה הוא ודרך חמלתי כל השמים
 לא ירעשו: (ז) ותרעשתי. אתן בלבם שיחרדו ספקוס לבא לדאות כבוד זה הבית ולהביא בודם כסף וזהב: ובאו המדת כל
 הגוים. פי' כל הגוים שארציהם ספקוס יבאו בחמדת כל הגוים כלומר יבאו ביום כל דברי המבורח שיכצאו בארצם סמליו

מצודת ציון

(א) חחרבה. טיפסע וכן אל סמכסס (יפסוע ד'): (ז) כבוד.
 וס סכסס ונתל כהככה על יד: (ו) כי כל כה. אשר כס אמר פי' וס
 סתת ל'ל מעלד הכית הכתוב עוד פניס וסמליו כית אחת וס
 כ'ל לזכר חוכבן כל הכית כוכבי עשית מעסילותם לתמו כסס ומלכי סלמן וסלספו לכל סליס: ואת הים ואת החרבה. כ'ל
 סכסס גדודים יבואו מליס כדק' יס זכרינ יבשה וסס ימכיוס: (ז) ותרעשתי. אלל אמר זה כזמן כמולס סרעיס סת כל כסכויס
 לבנע יסעליס ולעלתיס ועל מיל גוג ימכר: ובאו המדת וגו'. יבואו מעמס מעמד טעסס: ומלתי. או סלעל סת סכסיס ססס
 ככוד כי סכסויס סכסויס יסכדו סעס ויסכסל יעלנו מעמד טעסס

כל היםים אונ דורה די גיסיס וועל איך מאכן שטורמן
 אלע היידין אונ ויי וועלן פר שמיין דס מיין שכינה
 ריעם אין דעם בית המקדש ויבא היידין כל היםים אונ
 דרום וועלען ויי פריענגין מיט זיה דס גילוסקימיים
 פון אלע היידין פאר איין סתקה צו מיר וסמתי את
 הבית תהי כבוד אמר ה' זבאות אונ איך וועל דר פילין
 דס דאויגע איך מיט פכוד אוו זאנגם גאט דר האר
 איבר אלץ חילולת: (ח) וי תקפו עלי הוהב גאט ה' זבאות
 צו מיר און קאר דס גאלד אונ זילקער איו זאנגם גאט
 קער האר איבער אלע חילולת דרום האב איך עם
 יכולת

ח דילי הכסף ולי יהיה
 זבאות: גדול יהיה כבוד הבית הזה
 האחרון מן הראשון אמר יהוה
 זבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם
 יהוה זבאות: בעשרים וארבעה
 להשיעי בשנת שתים לדריוש היה
 דבר יהוה ביד חני הנביא לאמר:
 כה אמר יהוה זבאות שאל נא את

ח דילי הכסף ולי יהיה
 זבאות: גדול יהיה כבוד הבית הזה
 האחרון מן הראשון אמר יהוה
 זבאות ובמקום הזה אתן שלום נאם
 יהוה זבאות: בעשרים וארבעה
 להשיעי בשנת שתים לדריוש היה
 דבר יהוה ביד חני הנביא לאמר:
 כה אמר יהוה זבאות שאל נא את

(ח) לי הכסף . קודמיו פס ספרדיו חן עמודים כחמסס חן ג' חסד חסות . ל"ב ב עקבות עמך ח' ומלוא עמך :

רש"י

מדר"י קרא

כתוב בספר יוסף בן גוריון: (ח) לי הכסף ולי הוזהב . וכדי להביא לאשר חפלטו בו: (ט) גדול יהיה . רב ושמואל חד אמר בכנין וחד אמר בשנים ששני בית ראשון ל' מלואות ועשר ובית שני ת"ד: (יא) שאל נא את הכהנים

נתגרו בם: (ח) לי הכסף ולי הוזהב נאם ה' זבאות . ומה שאמרו עמכם שלא נבנה בית זה כמותו לכתחלה אמר בלא קצותא שאמר ומה תהוין ובני תהוין ודכוין אמרין לעלוין לאהא שמיא תבין מילא וחבר ובישה כיוצא בהניא בירושלם ליהא מתובב להוה לא שול . חשאה (בלא) קיוצא . עד כסף ככרין מאה ומלח ללא תבוי . ועכשיו אמר להם חבית' לי הכסף ולי הוזהב שאתן לכם לרוב לצורך בית המקדש: (ט) גדול

רד"ק

כסף וזהב ובנדים ואבנות יקרות וחסדת חפר ב' השמשות כפי וטראה ולא בחירות הנמצא בית ה' והדומים לו: (ח) לי הכסף . ביד מי שהיא שלי הוא וברשותי הוא נכסלו מזה ולתתו לוח ואני אתן בלב הגנים להביא אל הבית הזה כסף וזהב לרוב: (ט) גדול יהיה . נחלקו רבוהינו וז' בזה "א בשנים ו"א בבנין זה וזה היה כי בית ראשון עמד ח"י שנה ובית שני ת"ד שנה וכן היה גדול בבנין כמ"ש בדברי ר"ל ובספר יוסף בן גוריון כי הבנין שבנה הורדוס בב"ה לא נגאה כפינו סוב ונאה כמותו: אתן שלום . כי א"ש שהיו מלחמת רבה בוסן בית שני זמן רב היה שלום בארץ: (י) בעשרים . הם החלו להבין בנין הבית החדש חששו שהוא אילו ובחדש החדש שיהא כסליו ככ"ד והחלו לבנות ובו ביום היה דבר ה' ביד חני הנביא לאמר לכהני לא שאול אותם על הלבית חסמאה מהרה ואע"פ שכבר הקריבו קרבנות סרס זה כמה שנים כי מיום שעלו הראשונים העולים סתגלה כשתעו בעריות בה המזבח והקריבו עליו והיכל ה' לא יסד וי"ט שנה נבנה המזבח קודם בנין הבית ולמה לא שאלם כל השנים האלה מנת שהחלו להקריב קרבנות לפי שלא היה דבר הקרבנות קבוע עד היום שהחלו בבנין הבית: (י"א) כה אמר ה' . שיאמר לכהנים כי בשם ה' זבאות הוא שראל להם שאמר לו שאל נא את הכהנים תורה

מנחות לביתו: (ח) לי . בכל מקום שלי הוא ולמי אעשה כלל לשום בלב הכל להביא הוזהב אל ביתי: (ט) גדול . אמר יפת כי הבית הראשון עמד ארבע מלואות שנה ועשר שנים וזבית השני עמד ארבע מלואות וז' היה בניו הרודוס כאשר כתב בספר יוסף בן גוריון ורבי משה אמר כי זה היה על הנאי אילו היו לדיקים גמורים כאשר אמר זכריה והיה אם שמוע השמעו: (י) בעשרים . אמר ר' יעושע כי זה חששיו הוא להתחלת מלכות דריוש ולא ידעו מתי היה חתימת חסד מלכותו ולא דבר נכונה כי הנה כתוב בביתו זכריה לחדש החשיעי ככסליו והנה החשבון מניסן וככה חודש וזו הוא חדש אייר כי החדש השני אייר דקוקס למלך שלמה רק למלך דבק עם בשנה הרביעית כי אין מנהג ישראל למנות להחדשים כי אם לשנים וככה הוא בשנה הרביעית למלך שלמה על ישראל כחודש זו הוא החודש השני שהוא אייר: (י"א) כה . הכהנים הם מורי התורה וביתו חני היו מקריבים העולות על המזבח תשע עשרה ועמה סך היה בכלל הכהנים יהושע שהוא הכהן גדול

מצורת דוד

עומד ולכן קראו הבית הזה וכמ"ש למעלה אשר כלם הבית הזה ככבודו הלאשון: (ח) לי הכסף . וכיון אם קן לכסילם סנה: (ט) הבית הזה האחרון . כל"ל הבית הממדים שמממד עמקום פירוש

הוא: מן הראשון . מן הבית שבנה שלמה . ובספר הזה . בירושלם אחריו כלם ולא ישמעו כנגדלם חסם ועוד: (י) להשיעי . לחדש החשיעי: (יא) שאל נא . שאל עמך את הכהנים דיני הסוכים ע"פ פהשיע אין פיר און צוואאניצקסטין טאג אין גייגמין חודש דם איז פסלוי בשנת שנים לדריוש אין אנדערין זאהר צו דער מלוכה פון דריוש היה דבר ה' ביד חני הנביא לאמר איו גיווען גאקס הייד דורך חני הנביא צו זאגן: (יא) כה אמר ה' זבאות און הוה גיוואנט נאם דר האר איבער אלע חיללות שאל נא את הכהנים הויה פרעג נון די פהנים די הורה אויב גיי האבן גיט פר זעקסין אין גלות די דינים פון קודש און פון מוקאח

הַבְּהֵימִים תִּזְרַח לְאָמֹר: יִהְיֶה הַקּוֹן יִשְׂאֵל אִישׁ בְּשֵׁר־קֹדֶשׁ בְּכַנְף בְּגִדוֹ וְיִנְעַע בְּכַנְפוֹ אֶל־הַלֶּחֶם וְאֶל־הַנּוּזִד וְאֶל־הַיִּין וְאֶל־שֵׁמֶן וְאֶל־כָּל־מֵאֲכָל הַיִּקְדֵּשׁ וַיַּעֲנוּ

לְמִיָּקֵר: יֵהָא יַטוּל גְּבֵר בְּסַר קִידְשָׁא בְּכַנְף לְבוּשִׁיהּ וְיִקְרִיב בְּכַסְיֹתֶיהּ לְשֵׁר־קֹדֶשׁ וְיִקְרָא וְיִתְבַּשְׂרָא וְיִלְחַמָּא וְיִלְמַשְׁחָא וְיִקַּב דְּרִמְתָּא כִּיפִי הַיִּקְדָּאָב וְיֵאֵרְבוּ כְהֵנָּה
ר' א' ה' י' ט' פ' ס' ט' כ' כ"ב (פסוקים 2)

רשי

תורה. שמה שכתו בגלותם הלכות קודש ועומאה וטעמה: (יב) לא אמר קודש. בשר עומאה נכילה או שרץ: ונגע בכנפו. לא נגע בשרך עמנו אלא צננך שהוא ראשון: ואל הניוד. השאל: לא. ויטמא. וחלקו בה רב שמואל הד אמר אישתכנס כהני דבעי מיניהו רביעי בקודש ואמרו לו טעור והד אמר לא אישתכנס כהני ממעשי בקודש כשי

מהרי"א קרא

ואכבדה: (יב) הן ישא איש בשר קודש. דבר מומאה. כמו לא יהיה קדש מבני ישראל. כהדון דשאל ליעילא לכתחלה שאכ בקודשה ואח"כ דבר מומאה. שאם ישאל לכתחלה כדבר מומאה יבינו בדבר: בשר קודש. בשר שרץ שא כנפו בשרו ונגע בכנפו אל הלחם. ונגע בכנפו של שרץ אל הלחם. השרץ אב המומאה והלחם הראשון למומאה וניוד שיקרב אל הלחם הדרי שני למומאה. ושם תאבד או אכל בסוף אוכל כנפו הזה בספא ויהיו פסאים היין שהוא לא שהיה לפני שהיה כנפו הלחם ובין הניוד שהם יכשלו והלחם מפסא והיין הפסא (ומחמת מאל"ה)

אבן עזרא

ותורה יבקשו מפיהו ולא יטעה להשיב ורלוטעל דרך הפסג כי חגי לא אמר לכהנים שלא הארו תורת אמת רק אמר כן העם הזה: (יב) הן. בשר קודש. כמשמעו קודש ממש והפך יקדש ויטמא ויהא אלה ישנה כי זה הכתוב אחר זה יטמאו ולא טעמאו והייתם קדושים והיא מתקדשת מטומאתה ומלת פן תקדש את המלאה קדש ממש כי יטע' הכל וישכח קדש אם לא יזיאוהו הקדש בזמנו כלשר בשר זה מנהגן כן ברוב הספרדי בשר היטע וקלת מה מתקדשת ומזמנת עלמה לכל הפך ואין פירוש המלה עמאה נגס מלת קדש כמעשה הנזכרים בדברי הבתולות כי תולדת המזרים היא רפה מפני היאור המרבה להם שלהם על כן היה בהם כח כההם קרוב לאחבעים או יותר לבעול הבתולה עד צדיאוי נער ויטעב עמה עמא עד שהיה הפתח פתוח והוא נקרא קדש דרך זנות ואומנותו כך ועל כן לזה הכתוב כמעשה ארץ מזרים וגו' והנה השאלה על בשר קדש שכתבו וכל אשר יגע בצבירה יקדש אם נגע הכלי הוא הקדש שם הצברה הוא הקדש אל הלחם אל לחה המזכרים והקדש או ענו הכהנים ואמרו לא ונכונה דברו אחרי שלא נגע בכל אלה לבד הכנף ולא בשר הקדש ממש נגע בהם והוא הדיון

רד"ק

כלומר תורה מומאה ומורה: (יב) הן ישא. שאלם תורת המומאות אילי שכתוב בגלותם ושאלה אם ישא איש בשר קדש בכנפו בנודו שנגע בשרו וישא בשר קודש בכנף בנודו והנה הכנף הראשון למומאה ובשר קודש שני: ונגע בכנפו אל הלחם. פי' בכה שכנפו והוא הבשר נגע בו אל הלחם או אל הניוד או אל היין או אל הלחם ונגע אל כל מאלף פאלו: היקדש. פירוש היטמא המאכל הזה שהוא רביעי למומאה כי השרץ הוא אב המומאה והכנף הראשון ובשר קודש שני והלחם והניוד והמקשים הללו שנגעו בבשר אם שלישו והמאכל שנגע אחר רביעי וכל זה שאלם על המאכל שהוא רביעי אם ישפא ויענו הכהנים ויאמרו לא והתורה כי על המאכל לבדו שאלם שאמר היקדש ולא אמר היקדשו ויש מרדכי שאסרו כי פטור הכהנים בזה התשוב' כי הרביעי שנגע הוא בקדש אבל השאלה האחרת ששאלם אי' יגע בשר נפש בכל אלה השיבו כראוי פי' אם היה הקדש סמא' מומאה נפש שפא וצננך אב המומאה והבשר ולד המומא' והלחם והניוד והמקשים שני והמאכל שלישו ויענו הכהנים ויאמרו ישפא ושלש בקדש היו יודעים שהוא סמא אבל רביעי בקדש לא היו יודעים שהוא מומאובה פטור לפיכך השאל' הנובי ואשר יקריבו שם סמא הוא יושבו מרדכי שאמר כי לא שנת באתר כהה יש סמא פי' ישאמר כי חמישי בקדש שחא ברמשה סמא ובראוי השיבוהו שאינו סמא ויש מהם פי' שאמר ביקודש שנודו רביעי בקדש שאלם ובראוי השיבוהו ומה שאמר ואשר יקריבו שם סמא וראו פי' אצל' שהם יודעים הלכות מומאה ויטערוהו אשר יקריבו לפני כאלו הוא סמא הואיל והם מתעבדים בכנף הבית וענין הפרשה מוכיח זה המכנס שלא שאל הכהנים שאמר פטור מומאתו בקדש שהוא אמר ובת' היתאמרו ובמקצת החבשיל כמו גזיר עדשים:

מצודת דוד

אם לא שכתו בגלות: לאמר. מוכס לעקרא שלחתי ללמד כן יבא אשם וגו' ר"ל אמר להם בשאלה ישא איש וגו': (יב) הן ישא. סמא אם ישא אשם בכנף בנודו צננך מומאה נפשי סמומאה ככנף ונגעה: ונגע בכנפו. סמא סמא ראשון למומאה נגע אל הלחם ונגעם אשם שני: ואל הניוד. ר"ל כלת נגס בנודו ונגעם אשם שלישו: ואל היין. כ"ל הכיור נגע ביין ונגעם אשם רביעי: ואל חלהים מס' אף אם היה ראשון למומאה: ואל כל מאכל. ר"ל

מצודת ציון

על העוסק יאמר: (יב) ישא. ממשן מסא וסבל: קדש ר"ל מגדול חמס העומאה כי לשון קדש חמס על דבר המאכל בין לטערה בין לעומאה בין לחמסור כמ"ס פון קדש המאכל (דביני כ"ב): בכנף בנודו. בשליו בנודו. הניוד. הפסגל כמו ומיד

פירוש ע"מ

וְהַיְיָ לִיגִי גִקְבֹּעַךְ וְעֵרַמְתָּ עִם אֵינִי שְׁלִישִׁי אוֹג מִיַּם דְּעַם רִיבִים עַד אֵן אֵין וַיִּוִּינִי דְּעֵרַר אֵין בּוֹיִמִיל אַדְעֵר אֵין אֵינִי אַנְדְּעֵר עִסִין שְׁפִיזוּ וְעֵרִין וַיִּיא דְּאָה אֵין רְבִיעִי דְּרוּיָהּ פְּרַעַג אֵין אֵיךְ תִּקְדֵּשׁ אוֹב דִּם וְעֵרַמְתָּ אוֹם הַיְיָ לִיגִי אַדְעֵר גִּימִ וְגִימִ הַפְּגִימִ וַיִּאמְרוּ לֵא הֵאָבִין דִּי פְּהִינִים גִּינְטִמְפְּעֵרְתָּ אוֹם הֵאָבִין גִּינְאָגְתָּ עִם וְעֵרַמְתָּ גִימִ אוֹם הַיְיָ לִיגִי אוֹם דִּם הֵאָבִין וְיֵד דִּי פְּהִינִים טוֹעֵה גִינוּוְעֵן וְאוֹרוֹם אֵין רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ אֵין יוא מִסָּא: ויאמר

פירוש ע"מ

על הכיור נגע ביין ונגעם אשם רביעי: ואל חלהים מס' אף אם היה ראשון למומאה: ואל כל מאכל. ר"ל

**הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: יִי וַיֹּאמְרוּ חֲגֵי אֱמִם
 יִנָּע טַמְא נַפְשׁ בְּכָל־אֵלֶּה הַיְטַמְא
 וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יִטַמְא: יִי וַיַּעַן חֲגֵי
 וַיֹּאמְרוּ בְּן־הָעַם הַזֶּה וּבְן־הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנָי
 נֹאֵם יְהוָה וּבְן־כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְאִשֶּׁר
 יִקְרִיבוּ שֵׁם טַמְא הוּא: מו וְעַתָּה שִׁמּוּ
 נֹא לְבַבְכֶם מִן־הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעַלְהַמַּטָּרִם**

וַאֲמָרוּ לֵאמֹר: יִי וַיֹּאמְרוּ חֲגֵי אֱמִם טַמְא
 נַפְשָׁא בְּכָל אֵלֵין
 הַיְטַמְא וְאֵתֵיבּוּכֵהוּנִי
 נֹאֵסֵר וְיִטַמְא: יִי וְיַעַן
 חֲגֵי וְאֵתֵיבּ חֲגֵי וַאֲמָרוּ בְּן
 עַמֵּי תְרֵין וְהֵן כְּגַשְׁתָּא
 הָרַא קְדַמֵּי אֲמָר יִי וְהֵן
 קָד עוֹבְדֵי יְדֵיהֶן
 וְדִקְרִבּוּן הֵקֵן מִסְאָב
 הוּא: מו וְעַתָּה שִׁמּוּ
 לְבַבְכוֹן מִן יוֹמָא תְרֵין
 וְלַעֲלֵמָא עַד לֵא וְהַשֵּׁם
 נִדְבַךְ

מחרתי קרא

אל הנע בי קדשתך . שפתרונו נממתי כפך : (יג) אם יגע
 סמא נפש . סמא כת . הוא המת בעצמו . הלחש שנוגע בו הוא
 אב המסואה והנודי הוא ראשון והיין שני והשמן שלישי
 והמאכל רביעי . ולכך אמרו יטמא . ומיד כשאמרו יטמא הפשט .
 ואמר להם : (יד) בן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאום ה' וכן
 כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם סמא הוא . והיכן היו
 מקריבים והלוא הבית היה חרב אלא אותו סוד שעשו לבית
 המקדש שם היו מקריבין והיו תושבין כמו שיהא כל הבית בנוי
 והיו ששנינו במסכה שבועות שכתינו שמקריבין אע"פ שאין
 בית . שמקריבין קדשי קדשים אע"פ שיש שאלוין שאוכלין
 מעלה עליהם הכתוב כאלו מקריבין בסומאה : (טו) ספרם שום
 ר"ק

רש"י

מנייהו : היקדש . היסמאכ : (יג) אם יגע טמא נפש .
 מה עלמו : יטמא . שהמת לבי אבות העומאה והחמישי
 לעומלת סכר רביעי הוא לעומלת מת : (יד) בן העם הזה .
 כמו שאתם טועים בזו כן אתם טועים כמנה הלכות .
 ואשר יקריבו שם . אם לא יתנו לכם ללמוד : (טו) ומעלה .
 טעים שעברו : מערם שום אבן אל אבן . מערס חורטס

אבן עזרא

כי לא נעשו בדבר קדש : (יג) ויאמר . טעם בכל אלה
 בלחוד מאלה כמו בן אתונות וריבים כמוהו ויקבר בערי
 גלעד : (יד) ויען . הטעם ישראל המביאים קרבן חטאת
 על שגגתם מוידים אשמים בדברים קשים שהם חמורים ולא
 היו נזכרים מוידים ויביאו קרבן על דבר שנעלה והם טועים
 שלא כהגון בעתם בזדון גם הכהנים דבר הטערה והטמא'
 על כן אמר חגי בן העם הזה הם הכהנים וכן הגוי הזה הם
 לפני והוא ש טמא הוא והנה התברר כי אין כח בקדוש
 לקדש שם שלא היה קדש על ידי מנע אמלטי ככח טמא נפש
 ואמר לו אתה האיש יועט גם כן הוא להיות המשל בעבור שהם
 בונים מתיס נשכרתם וזנה האל דוד שתפסו כדבריו
 (טו) ועתה שימו נא לבבכם . וטעם ומעלה היום הבא אחר זה
 כמו מתיס נשכרתם וזנה האל דוד שתפסו כדבריו

יג) ויאמר חגי . בבורא הוא : (יד) ויען חגי ויאמר בן העם הזה
 וכן הגוי הזה . הענין כפול במ"ש פ"י בן העם הזה על הכהנים
 וכן הגוי הזה על ישראל אמר כלם אשמים על בגין הבית כי
 הכתובים היה להם להזהיר העם לבנות וכמו שאמרתם שיטמא
 הוא כל מעשה ידיהם סמא לפני וכן מה שקריבו הכהנים סמא
 הוא לפני כי הם מקריבים בסומא בלא בית ואובם ודששים
 לכבודי : (טו) ועתה . ומעלה . בן היום שהתחילו בבנין ומעל'
 ושימו לבבכם ספרם שום אבן אל אבן כלומר שימו לבבכם

מצורת דוד

נעטס מובדל וטמא : ויאמרו לא . בלחמ טעו כי קדש גם הכריטי
 טמא : (יג) ויאמר חגי . הוסיף לנכותם אם יודעים הם טמא
 שפשיטי טמא ואמר אם טמא נפש יגע בכל אלה ל"ל אם סדר
 הטעוהם הללו יהיה ע"י טומאת יגע טמא לבי אבות הטומאה
 וכפשי הכנף חכ הטומא' והלחם כלאון וכבוד בני וסין גוי כפשי :
 ויאמרו יטמא . ודעו מה שיש טומאה כפשי : (יד) בן העם הזה .
 על הכהנים אמר כמלתה הם קן העם הזה כמו שהלחם כוארים

פירוש ע"ש

(יג) ויאמר חגי . ויעט חגי ויאמר צו צו יי אם יגע
 טמא נפש בכל אלה אונ ווען אין אונ ריגט צויב דס איין
 איין מת ריגט אן אין די אלע זאכין דהיינו אין איין
 עק קלייד אונ איין מת איז דאך אב' אבות המוקאדה
 קמיליא ווערט דאך דס קלייד איין אב המוקאדה אונ
 דר ברזם ציין ראשון אונ דס ג'קעב'ן איין שני אונ
 דר וויין אָדער דר בוטיל אונ דס אָדער עקן שפייז
 ווערין דאך איין שלישי נוא היטמא ווערט עם אום
 הייליג אָדער גימ ויעט הפגנים ויאמרו יטמא האבין די
 פגנים גיענק'מפערט אונ האבין גיאונט עם ווערט
 יוא טמא אונ דס האבן ויי גוט גאונט אָדער פריער

שליס יודעים את המורס : וכן חגוי חוז . כפל מלת בע"ש :
 לפני . ל'ל בדברי המורס המנוה מלמי : וכן כל מעשי יריהם .
 כמו שטעו בזו כן טועים הם בכל מעשה דייהם : ואשר יקריבו
 שם . ומעט אשר יקריבו שם במזבח נחשב לעמא אם לא יתנו לב
 ללמוד ולעמא : (טו) ועתה . ל'ל עם כי עוויין און קרנעם לר'ון
 הוואל וליס יודעים טעפטי טומאס וטכרה ואל' בנין הבית טוס
 הכנע לבד דה מקריבו דם כטימאזו זי לו חטיה ללמי : שימו נא

האבן ויי זיק מועה גינען : (יד) ויען חגי ויאמר חגי
 חגי גיענק'מפערט אונ גימ גאונט : (יג) ויען חגי ויאמר חגי
 דאויגע פאלק יענן זיק מועה אין דעם רין אזי וועלן
 זיי זיק מועה זיין גאך אין פיל דינים וְהֵן תֵּיגֵי יְהוָה לִפְנֵי
 גֹאֲסֵה' אונ אזו וועט זיין דס דאויגע פאלק פר מיר
 בְּטֵעוּת אַזוֹי זאגט גאט וְהֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם אונ אַזוֹי
 וועלן זיי זיק מועה זיין אין אלע מעשים פון זייערי
 הענט ואש' יקריבו שם סמא הוא אונ וואס זיי וועלן
 מקריב זיין דאָרפֿון אין ביה השקדש וועט זיין סמא
 ווען זיי וועלן זיק גיט לערנן די דינים : (טו) ועתה
 שימו נא לבבכם אונ היינטם אונ גימ גאונט הארץ צו
 עוסק

חגיב

שׁוֹם־אֶבֶן אֶל־אֶבֶן בְּהִיבֵל יְהוָה :
מִן מְהוּיֹתָם בָּא אֶל־עֲרֹמַת עֲשָׂרִים
וְהִיְתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל־הֵיבֵל לְחֹשֶׁף
חֲמִשִּׁים פּוֹרָה וְהִיְתָה עֲשָׂרִים: יִהְיֶינָה
אֶתְכֶם בְּשֹׁדְפֹן וּבִירְקוֹן וּבְבִרְדֵי אֶת

נִדְבָק עַל נִדְבָק בְּהִיבֵלָא
 דָּי: מִן מְהוּיֹתָן עֲלִין
 עֲרֹמַת עֲשָׂרִים וְהוּא
 עֲקָרָא עֲלִין אֶתָּן
 לְמַעְצָרָא דְרֵבָה חֲמִשִּׁין
 נִרְבִּין חֲמִשָּׁר נִהְוִיָא
 עֲשָׂרִים: יִהְיֶינָה יִהְבֹּן
 בְּשֹׁדְפֹנָא וּבִירְקוֹנָא
 וּבְבִרְדָא יֵת קָל עֲבָרָו
 יִרְבִּין

מדר"י קרא

קודם שתשיכו אבן על אבן יסוד שנבנה בתחלה כבר י"ח שנה .
 כך פתר רש"י שלמה ברבי יצחק זצ"ל: (מ) מהייתם בא אל
 ערפת עשרים והיתה עשרה . בואת תרעו כשנבניתם יסוד
 בתחלה לא היה עריון עת לבנותו שכל מי שבא אל ערמת
 עשרים קבין חמשים והוא כמפשת באינו לרקב כ"א עשרה קבין:
 בא אל היקב לחשף חמשים פורה והיתה עשרים . ואותו שבא
 לבור שפניו גנת לחסות בפירה להוציא יין פון הענבים לחשף
 ולשאוב חמשים הין יין לא היה לרקב כ"א אם עשרים והיו
 כמפטים שלשים . רבי כננתם ברבי חלבו פתר שלפי כך כמעט
 ביון יותר כבתבואה . לפי שאין אוכלין אל התבואה עשרה יבשה
 אבל פון התירוש שותין היסני וגם נבלע מפניו בכלים ובארץ .
 ובאבות של ר' נתן מפרש שליון מדה יתרה להלם ואינו אלא
 כדי לשמח בני אדם ולפי שזקב כמפלי שבחיהם משאיר להם
 כעם הימני: (יז) הכתי אתכם בשדפון ובירקון . עד עכשיו

רש"י
 לשכ ולחוסף על היסוד שיסדהם בימי כורש וכטל עתה
 שמינו לכדכם לעסוק בזנין ובלמוד לרכי כהונה:
 (מז) מהייתם בא אל ערמת עשרים . מהייתם לכס
 מלחה משולחת כמעשים כ' חשף עד הגה כהיו מעמידים
 כרי המרוא למוד מתוכו כ' לשון ולא היה מוצא אלא עשרה:
 בא אל היקב . הוא כור שלמי הגת והיון יורד לתוכו:
 לרשוף חמשים פורה . לשאוב ממנו חמשים מדות
 שמודקין ביה יין מניחות ושמש פורה: לחשוף . למלאת
 כמו להשוף מיס מנבל (ישעיה ל') כמו השפי שובל (ס"ג):
 והיתה עשרים . לא שנשתלחה ביון מלחה יותר מן הדגן
 אלא שאלם טועה חלודת מדת היקב לפי שהוא עמוק חבל
 הכרי עומד לפניו . וימסכת אבות דרבי נתן שנינו טעם
 למה לא אמר ביון מדה מעוט . כמ"ש בזגן כגון להשוף

אבן עזרא

ממרים שום אבן . וטרס ישרת בעבור אחר וכן הוא
 מטרס היותם האזנים יסוד הויכל כל בא אל ערמת דגן
 ויהשכו מהמפטים שהיו בה כ' מדה והנה תליה כי המלחה
 היתה בה . מלת להשוף מיס מנבל כמו לללות והנה
 המלחה שימלאו בה פחות מהכתי שיהכבו: (יז) הכיתו .
 כבר הזכרתי בספר עמוס כי מכת השדפון בקמה כמו
 שדופות קדים ויקוץ שמוריק והעד כי כן הוא השזכיר
 הכרד וטעם אל כל מנשה ויזכיר כי מאירת ה' כללה הכל

עשרים וחמש פורה והיתה עשר' למדך שהיון מדה יתירה

דר"ק

במעשים מה שחיה טרס הבנין ובה היה אחר הבנין . אבן אל
 אבן . אבן . אבן כמו אל ההרים לא אבל הדומים לו כי כבר
 עשר יסוד הבנין כשכנו המוכח אלא שהצירים השביתים מלכות
 כמ"ש בספר כורא והרנב יונתן עד לא יתשם נדבך על נדבך:
 (כ"ז) מהייתם . טרס היותם בענין זה יובלו להכיר כי סאתי
 הית הדבר כי מי שיבא אל ערמת עשרים כלומר אל ערמה של
 חמשים שהיה ראוי לצאת ממנה עשרים פורה סאת והיתה עשרה מפני
 הכבדה שמשולחת בה: לחשוף חמשים פורה . לחשוף כמו
 לחשוף מיס כנבא בענין לקחת או לשאוב . פורה כמו פור' דרתי
 לבני והוא דרית הענבים בקוב . והמשים ר"ל חמשים חתים
 בפורה וית' חמשים גיבין דחמר ובה שאמר עשרה ועשרים
 יתרה מעט מכל מקום המלחה נכרת בהם: (יז) הכיתו אתכם .

מצודת ציון

מדשים (נלחשים כ"ס): (עז) ערבת . כן יקרא כרי סמולה כמו
 נקלס הכרעס (רות ג'): היקב . הוא סכור כהיון יורד שס מן
 כנת: לחשוף . טנין שאיבה כמו ולחשוף מיס מנבל (ישעיה ל'):
 פורה . כן יקרא הגת וכן פורה דרמתי לבני (שם ט"ג):
 (יז) בשדפון . ערף לקות הזקב . עד לא נעלם הכשול: ובירקון .

אינו דוקא כי פעמים לא יבא אלא בחצית או פחות כעם או

מצודת רוד

ר"ל טכ"ז הנינו הפהכט שנין אחר החלה כהנין ובין קודם
 הכתמלה ושימונו לא וגו': מן היות הוזה ובעלה . ר"ל מלפניה:
 מטרס שום . עד לא כושם אבן כהנין על אבן יסוד הויכל לגנוס
 הכתלי היסוד גנו בימי כורש כמ"ש (נבחרל ז'): (מז) מהייתם .
 ר"ל הנינו מה שהייתם כל ר"ל אל ערמה אחת כחשבו שימלאו בה
 עשרים מדות ולא מלא בה כ"ל עשרה כי ישתנה בה המלחה:
 לחשוף . ר"ל כחשבו שימלא לשאוב חמשים מדות מן הכין היכר מן

פירוש ע"מ

צוואת ציון סאתי והיתה עשרה איז מיון ניס גיווען פון
 דעם הויף גאר צעעהן סאתי בא אי' היקב לחשף חמשים
 פורה און ווען איינער איז גיקוקן צו דעם גרוב ווס
 פון דעם געלעטער איז ווס דר וויין רינט אריין אין
 איר פון דעם געלעטער און האט ניה משער גיווען צו
 אים שפעין פון איר פונצייגן מאס וויין ווס הייקס
 פורה הייקה עשרים איז פונצייגן גיווען צוואת ציון מאס און
 איין קלל'ה איז גיווען אין איינער קעעשים: (יז) הכיתו
 אתכם בשדפון ובירקון ובכרד איה האב אייה גישלאגין
 מיט אום קלאפונג און מיט געקליקייט און מיט
 האגיל דהיינו את פג משח ייכם אלע מעשים פון
 איינער הענט גלוקר איינער תבואות האב איה דר

עוסק ציון אין דעם בגין בית המקדש אונ צו לערען
 זיה דיא דיינים פון דער ברהונה אונ אוף טומ איינער
 הארץ צוא זיי מן היום מה ופעלה פון דעם היינטיגין
 מאג אן אונ פריער דהיינו פטרס שאם אבן אל אבן ביהיכל
 ה' פון פריער זיינער עס איז גיטמן גיווארין איין
 שיימן אויף דעם אגנדערין איז גאטם היכל בלוקר
 איינער איר האט אן גיהובין צו מאסין זיין אוף דעם
 יסוד פון דעם היכל ווס איז גימאכט גיווארין זיין
 די טעג פון פורש אונ ועקמט ווי אזו עס האט זיך אייך
 גיפירט: (מז) דהיינו שהייתם בא אל ערמת עשרים ווען
 איינר פון די לייט איז גיקוקן צו איין הויף הבואה
 וואס ער האט זיך קשער גיווען דאן מין: זאל ניין

**כָּל־מַעֲשֵׂה יְדִיכֶם וְאִיךְ־אֲתַכֶּם אֵלַי
נְאֻמֵי־הוָה: יי שִׁמּוֹנָא לְבַבְכֶם מִן־
הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעֲלָה מִיּוֹם עֲשָׂרִים
וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעֵי לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־
יִסַּד הַיְכָל־הוָה שִׁמּוֹ לְבַבְכֶם: יי הַעוֹד
הַזֶּרַע בַּמְּגוּרָה וְעַד־הַגֶּפֶן וְהַתְּאֵנָה
וְהַרְמוֹן וְעֵץ הַזַּיִת לֹא נִשְׂא מִן־הַיּוֹם
הַזֶּה אֲבָרָךְ: כִּי־יְהִי דְבַר־יְהוָה וְשָׁנִיתָ**

דִּיכֶן וְלִיתִיכֶן תִּיכֶן
לְפָנֶיךָ נִי אָמַר יי:
יִי שׁוֹן קָעֵן לְבָכוֹן מִן־
יּוֹמָא תְּרִין וְלִעֲלֵיא מִיּוֹם
עֲסָרִין וְאַרְבָּעָא
לְתִישְׁעָאָה לְמִן יּוֹמָא
דִּישְׁרֵי לְאִשְׁתְּקֵלְלָא
תִּיכְלָא דִּי שׁוֹן לְבָכוֹן:
יִי הַעוֹד קָעֵן עֲבוּרָא
קְאִידְרָא וְעַד קָעֵן
בַּפְּנֵיא וְהִינָא וְהִינָא
וְיִלְדֵי יִתָּא לֹא מְעַנֵּי
יּוֹמָא תְּרִין אֲבָרָךְ:
בַּיְהוָה פְּתַנְסֵי נְבוּאָה
מִן קָדָם יי תְּהִינְתָּ עִם
חַגִּי

מהר"י קרא

לפי שאין אדם אלא כמאן ואילך שימו לבבכם לדעת אותו
ואשליח ברכה בכל מעשה ידיכם: (יט) העוד הורע במגורה
ועד הגפן וגו' כזאת הרעו שנתה הוא על לבנות בית ה'
שהתבואה עדיין נזקק ולא נחטם אותה משתורעו אותה יהיה
צבנה זו והאלנות עדיין לא נחטמו פירותיהן ומעתה תורעו
ר"ק

רש"י
לעולם וכשהיין לוקח סימן רע לעולם ולפי שהיין נרדף
להיות הרבה מנה בו מנין יתר: (יח) אשר יוסד היכל...
שהתחילו עתה בשנייה להוסיף על יסוד הראשון שבו בימי
כורש: (יט) העוד הורע במגורה... עדיין לא זרעתם
צבנה זו והאלנות עדיין לא נחטמו פירותיהן ומעתה תורעו

מהר"י קרא

אם כל מעשה ידיכם... כמו בכל מעשה ידיכם. וכן ואתנו אל
המבורר כמו ונתנו: ואין אתכם אלו. ואין עצמכם כלומר עם כל
זה אינכם אלו וכן יבא אחר וירוע הרועים אותם עצמם או פו'
ואין אני רואה אתכם שבים אלו: (יח) שימו. אשר יוסד היכל
ה'. אשר בני על יסודו כי היסוד כבר נבנה כיומן בנין הפזבז:
(יט) העוד הורע במגורה... ראו אם עוד זרע במגורה כי הרוב
הנצאמה לזריעה ומפני הוא הנשאר לבט במגורה לאכול וכן
היום הוא אברך מה שבמגורה ומה שזרעיהם כיון שהתחלהם
לבנות: ועד הגפן... וכן עדיין הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית
לנשא כי עדיין לא הגיע זמנם לשאת עלין או פרו כי בכסליו
היה זה שהיו החודש התשיעי ומן היום הזה אברך אותם וישאו
פרו לרוב ולמנוח. וכן אלה המצויים שהם הרוב באי' כפוש ארץ
הפסח ושרידי גפן. התאנה ורמון ארץ וית שפן ורובש וכן התייב'
כ"ש עץ על גוף הית לא נשא כי עץ היות זמנו במחשיתו ובכסליו
לשאת פרו ואלו מפני המארה שהיתה בהם במחלה היתה
כתאמר לשאת פרו: (ס) ויהי דבר ה' שנית. שנית בו ביום

הסך וברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה: ואין
אתכם אלו... העטעם לא שבתם אלו והנה התברר כי ה'
יסרם אולי ישובו מדרכם הרעה ולא שבו על כן נתן להם
המשל הזכר: (יח) שימו. הנה הזכיר למעלה ועשו מלאכה
בשטי וזה היה להביא האבנים ולהיותם מגוררות ומחוקקות
ובתשיעי החל לשום אבן אל אבן ליסד הבית ולמ"ל למן
היום נוסף כלמ"ד השלישי לאבנולוס: (יט) העוד... ה"ה'
להיטל ובעבור זאת הגרון נצתה כמטעם וזה כמו העוד
אבנים היו והנה היה הזרע נשעו בחרך והטעם אלו היום
אחר במגורה מקומות ששימום הם הדגן צבתים כמו נהרסו
ממגורות כי בעבור שהם צבדל לא היה להם רק מעט
והנה הטעם אלו אכז אתכם זאת השנה תמנוז והנה
התלוותם אדם הבית או תחיל הברכה בכל: (כ) היום...
למעלה והזכיר מפרי העץ הנוכרים הגפן והתאנה והרמון
והזית וטעם לא נשא לץ ולא פלה ועף כי פרי עד עתה לא

מצורת ציון

היה הכתוב שני המצוללים והנהן לרש"י: (יט) במגורה... מן יקרא
פולחן הסתופה וכן נחטמו ממגורות (יחולל ח'): רע. טעמי כמו
ואין וכן כפי הספרי (ט"א): נשא. ענין גדול והלמטה:
הכלל: (יט) העוד הורע במגורה... וכי יש עוד מה מן הורע
והס'י' כגון גו': לא נשא... פרי: מן היום... הכל מיום החמלה
בכנין אשלת כביס: (כ) שנית... בלחוד יום עלמו כבדל להדש

ומפסד אה כל מעשה ידיכם התחוללות שזרעם אותם הכתיב נשדטון
ובירקון: ואין אתכם אלו... כ"ל ואין לנו כולל אהם שבים אלו:
(יח) ובמעלה... כ"ל וכלהם: לכן היום... כ"ל אסא מן ביום אסר
בנו על היסוד אה היכל תשם והלאה שימו לבבכם מה נעשה נתיים
במגורה כלה הכל הולאסם לזריעה כי נעטס סיה: ועד הגפן וגו'.
הכל מיום החמלה בכנין אשלת כביס: (כ) שנית... בלחוד יום עלמו כבדל להדש

ע"מ

מימי נישל'אגין ואין אתכם אלו נאם ה' אונ איר קערט
אייך ניט צו קיין דייקטם און זאגט נאם: (יח) דרום
שימו נא ללבבכם וכו' מוטו נון אייער הארץ פון דעם
היינטיגין טאג און ווייער דהיינו ביום עשרים
וארבעה לשישי פון דעם פיר און צוואנציגסטן טאג
צום היינטיגין חודש לכן היום אשר יוסד היכל ה' פון דעם
טאג און וואס גאקס היקל איז גיגרונט פֿעקטיגט
גיווארין אין אים שימו לבבכם מוטו אייער הארץ צו
זעקן ווי אייך איז גיגאנגען ביז אין דר צייט און ווי

מצורת דוד
וייער דר וועט אייך גיין: (יח) העוד הורע במגורה דען
ווייל דר זאמען זענען גאך אין שייגער אונ איך הט
גאך גיט גיויערם דם יאחר ועד תגשן התאנה והרמון ועץ
הזית לא נשא און ווייל דר וויין שזאק און פרייען
בוט און מיר גראם בוט און אייל בירט בוט האקן
גאך גיט גימאקט טראגין און בלייען וייערע פירות
פון היום הנה אברך פון דעם היינטיגין טאג וועל איך
נאם אייך בענקשין דען דורך דעם גגן בית
המקדש ויעט איין ברכה קוסן אין אייערי מעשים:
ויהי

חני ב

אֶל־חֲנִי בְעֵשָׂרִים וְאַרְבַּעַה לַחֹדֶשׁ
 לֵאמֹר: כֹּה אָמַר אֶל־זָרְבָבֶל פַּחַת־
 יְהוָה לֵאמֹר אֲנִי מְרַעֵשׂ אֶת־
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כִּי וְהִפַּכְתִּי כַּסֵּא
 מִמַּלְכוֹת וְהִשְׁמַדְתִּי חֹזֶק מִמַּלְכוֹת
 הַגּוֹיִם וְהִפַּכְתִּי מִרְכַּבְהוּ וּרְכַבְיָהּ וַיִּרְדּוּ
 סוּסִים וּרְכַבְיָהֶם אִישׁ בַּחֶרֶב אָחִיו:
 כִּי בַיּוֹם הַהוּא נֶאֱסִי־יְהוָה צְבָאוֹת
 אֶקְחֶךָ זָרְבָבֶל בֶּן־שַׁאֲלֻמְיָאֵל עַבְדִּי

רש"י

מהר"ז קרא

בה ברכה. וכן האילנות שדריין לא נשאו פרים תמצאו בהם ברכה איהם תבואה שעתה בשרה אין בה ברכה מן היום חוה אברך בשביל כך שעתה יש על לבנות בית המקדש: (כא) אכל שבני השטונאים קפו על היונים והיונים והיו לזם שלום מכל ר"ק

שהוא כ"ד לחדש הששעי ושתו פמנים דבר זמנו באותו חיום: (כז) אמר. אני מרעיש. דרך משל על מלכות שהיו בזמן מלכות פרס ואמר שיאמר זה אל ורכבל לבשרו כי שגבור הטלכות ההם לא השפל מעלתו אבל הגדול מאד ו"ש ואקחד ושמהך כוחות והמלכות האלה היו בימי דרויש זה או בימי ארתהשפתא המולך אחרי או נאמרנה נבואה זו על פסול מלכות פרס והתחדש מלכות יון ו"ש והפכתי כסא ממלכות זה חיה לשלשים וארבע שנה לבניו הבית כי או שלם מלכות פרס וקם מלכות יון וכן מצאנו בבבוי דליל שאמרו תניא רבי יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ליד שנה מלכות יון בפני הבית ק"ם שנה מלכות בית השניוניא ק"ג שנה מלכות בית הירדום ק"ג שנה היה ה"ך שנים שצדד בית שני: (כח) והפכתי. סבואר הוא: (כט) ביום ההוא. אקחד להעלותו במעלה ויהי ככה שהיית עד חיום ההוא ו"י אקריבך: ושפתך כחות. המפכתי שחותמים האל המירה עליו ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמקדעת נזר דין שנתא"ר כתבו האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשובה נתפך לו

(כב) והשמדתי חוזק ממלכות הגוים. מלכות פרס שהיא מושלת עכשו על כל העולם ופלו ביד מלכות אהרת מרעיש את השמים ואת הארץ. שאפיל את האומות לפני ישראל אבן עזרא

(כח) אמור. מרעיש. לך משל כאשר לומרים צימים האלה בחרך ישמעאל כצוא שמעות רעות ממלהמות נהפך העולם: (כט) והפכתי. כי מלחמות רבות היו עתידות צימי הנביא הנבואה להיותה ודענו כי כן היה רק לא מלאנו ספרים הקדמונים לדעת המלחמות שהיו צימי דרויש זה הפרסי וצימי ארתהשפתא המולך אחריו וצימיהם וזכרבל הנשיא ליהודה כי הוא ששכר צראיות נמורות מן המקרא: (כג) ביום. אקחד. כדרך יסלה ממרום יקחני: ושמהך. עמור כליוו היות חותם על יד ימיני וזה דרך משל:

מצורת ציון

(כז) והשמדתי. ענין כליון:

בה חתכים נקרא חתום וכן אמר שימיני בחותם והמפכתי חתום האל המירה עליו ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמקדעת נזר דין מצורת דוד

הט': (כז) אני מרעיש. ר"ל הבית הזה לא תקום לעד כי אני מרעיש את השמים כלאו וכוכבי השמים ממסילותם יתמו כבסו ועלכי פלחן יתאספו לנה עניהם: (כח) והפכתי. ר"ל אכל כסוף לקח מוס נאשמיד חוק המלכות: וירדו. בעצמי השאלו: איש בהרב אחיו. וקבלתי וגו' אכל איש בחמי (מתקבל ל"ה): (כט) אקחד זרובבל. כמו פירוש ע"מ

קס: צימן כגולובל העתידה כי לו אהפך כסא כל המלכות והפכתי חוזק ממלכות פרס ואמר שיאמר זה אל ורכבל לבשרו כי שגבור הטלכות ההם לא השפל מעלתו אבל הגדול מאד ו"ש ואקחד ושמהך כוחות והמלכות האלה היו בימי דרויש זה או בימי ארתהשפתא המולך אחרי או נאמרנה נבואה זו על פסול מלכות פרס והתחדש מלכות יון ו"ש והפכתי כסא ממלכות זה חיה לשלשים וארבע שנה לבניו הבית כי או שלם מלכות פרס וקם מלכות יון וכן מצאנו בבבוי דליל שאמרו תניא רבי יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ליד שנה מלכות יון בפני הבית ק"ם שנה מלכות בית השניוניא ק"ג שנה מלכות בית הירדום ק"ג שנה היה ה"ך שנים שצדד בית שני: (כח) והפכתי. סבואר הוא: (כט) ביום ההוא. אקחד להעלותו במעלה ויהי ככה שהיית עד חיום ההוא ו"י אקריבך: ושפתך כחות. המפכתי שחותמים האל המירה עליו ואמרו רז"ל גדולה תשובה שמקדעת נזר דין שנתא"ר כתבו האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשובה נתפך לו

(כ) ויהי דבר ה' שנת אונ עם אינו גיועון גאמס פיירד דאם אנדערע קאל צוא חני אין דעם פיירד אונ צוואנציגסטן טאג אין גיינטין חודש לאמר צו נאגן: (כא) אמר אל זרובבל ואג דו חני פון מיינט וועגין צו זרובבל דעם האר פון שבת יהודה צוא נאגען אני מרעיש את השמים איך גאמ וועל מאכין שמוקמען די הימיר אונ די ערד: (כב) ותפכתי כסא ממלכות אונ איך וועל פר קערין די שמועל פון די היירין והשפדתי חוק ממלכות הגוים אונ וועל פר מיליגין דם שמוקמען קינגיריך פון די היירדען דם איז דאם מלכות פרס נום איז היינט מושל איך ער דר גאנצע וועלט וועל

נְאֻם־יְהוָה וְשַׁמְתִּיךָ כַחֲוֹתֶם כִּי־בָךְ
בַּחֲרָתִי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:

כִּהְר"י קרא

האומות : (כג) ושמתוך כחותם , כאוהו חותם שאדם רואה כל שעה ואינו שוכח: כי כך בחרתי נאום ה' צבאות :

אני נאם ה' כי אם יהיה כניחו וגו' מותם על יד ימיני משם אתקנד (ירמיה כ"ב) ולאמר שם כתבו את האיש הזה עירי למדנו שהועילה לו תשובתו ונולד לו זרובבל והושם כחותם :

רד"ק

גזר רין לפיכך ונולד לו בן בבית האסורים. ואמר חי אני נאם ה' אם יהיה כנידי חותם על יד ימיני וגו' וכיון שעשה תשובה

כצודה ציון

(כג) כחותם , טבעת העשוי לחתום בו אנרת : חסלת ספר חגי

מצודה דוד

שאלו חוסם הסכנת זו עיד ההלכה בן לא חסוך להכתי נמנו : כי כך בחרתי . כיולא נמך כחכמי להיום הוא עלך המשיח :

פירוש ע"ט

דיך קאן אזו ווי איין חותם אוף מיין רעכטע האנט
כי כך בחרתי נאם ה' צבאות רען אין דיר האב איך אום
דער נויילט אזוי זאגט גאט דער האר איבער אלע
חילות :

